

**ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE**

**Cu titlu de manuscris
CZU: 338.43(478)**

**LUCA ENCO EUGENIA
STRATEGII DE MODERNIZARE A SECTORULUI AGRICOL
AL REPUBLICII MOLDOVA**

Specialitatea 521.03 – Economie și management în domeniul de activitate

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborat în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice, Academia de Studii Economice din Moldova

Conducător științific:

STRATAN Alexandru, mem. cor. al A M, dr. hab., prof. univ.

Referenți oficiali:

AMARFII-R ILEAN Nelli, doctor habilitat, conferențiar universitar

ZBANC Andrei, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Componența Consiliului științific specializat:

BAJURA Tudor, *pre edinte*, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar

TIMU Angela, *secretar științific*, doctor, conferențiar cercetător

CIMPOIE Drago, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar

CO ER Cornel, doctor în științe economice, conferențiar universitar

BALTAG Grigore, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 15 octombrie 2024, ora 11:00 în ședința Consiliului științific specializat D 521.03-24-65 al Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM), Institutului Național de Cercetări Economice, pe adresa MD-2064, mun. Chi in u, str. Ion Creang, 45, bir. 309.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca științifică ASEM, Biblioteca Republican Tehnico-Științifică și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md) și www.ince.md

Rezumatul a fost expediat la 12 septembrie 2024.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

TIMU Angela, doctor, conferențiar cercetător

Conducător științific:

STRATAN Alexandru, mem. cor. al A M, dr. hab., prof. univ.

Autor

LUCA ENCO Eugenia

© LUCA ENCO Eugenia, 2024

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI.....	7
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	25
BIBLIOGRAFIE.....	28
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI.....	31
ADNOTARE	35
.....	36
ANNOTATION.....	38

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Sectorul agricol al Republicii Moldova reprezintă unul dintre cele mai importante și vitale sectoare ale economiei naționale, dat fiind faptul că dezvoltarea și evoluțiile acestuia depind o bună parte a populației din zonele rurale antrenate în agricultură, alte ramuri ale economiei naționale (transporturi, industria de procesare, exporturile, comerțul interior, prestarea serviciilor în agricultură, HORECA), dezvoltarea spațiului rural și asigurarea securității alimentare a țării. Cu o pondere de circa 8-9% în PIB, 20% ale populației ocupate antrenate în agricultură și 45% din totalul valorii exporturilor de bunuri, dezvoltarea și modernizarea sectorului constituie un imperativ necesar pentru asigurarea bunei funcționări a acestuia, creșterea indicatorilor de performanță și eficiență, precum și asigurarea bunăstării populației.

Transformarea globală și modernizarea sectorului agricol au întâmpinat multe provocări de-a lungul timpului. Republica Moldova, ca și alte țări cu economii în tranziție, s-a confruntat cu procese complexe de transformare a sistemelor politice și economice, care nu au avut cum să nu influențeze inclusiv și dezvoltarea sectorului agricol. Liberalizarea cursurilor de schimb și a prețurilor, precum și procesul de privatizare au provocat prăbușirea sistemului de coordonare pe verticală și au dus la o serie de perturbări semnificative în ramura agricolă. Dereglarea relațiilor dintre fermieri, furnizorii de inputuri și companiile de procesare a dus, de asemenea, la constrângeri severe cu care se confruntă multe companii din sector în accesul la inputuri esențiale, cum ar fi furaje, îngrășăminte, semințe, capital etc. Prin urmare, procesul de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova trebuie tratat cu o atenție deosebită, prin prisma evoluțiilor actuale ale acestuia, cu preluarea unor practici externe, dar ținând neapărat cont de situația pe plan intern, riscurile și oportunitățile existente. Întrucât agricultura prosperă este considerată cea mai importantă bază pentru dezvoltarea economică, în special în țări ca Republica Moldova, singura opțiune viabilă este de a elabora politici agricole și strategii noi ce vor permite modernizarea sectorului pe de o parte, dar și îmbunătățirea bazei de resurse fizice și biologice, pe de altă parte, astfel contribuind la dezvoltarea unei agriculturi prietenoase mediului. Modernizarea sectorului va duce, nemijlocit, și la sporirea competitivității produselor agricole, creșterea volumelor de producție și a potențialului de producție, implementarea inovațiilor și tehnologiilor moderne, reducerea costurilor de producție etc.

Gradul de studiere a temei de cercetare. Modernizarea sectorului agricol reprezintă un obiect al cercetării mai multor savanți de talie mondială, aceștia abordând modernizarea sectorului prin optica mai multor aspecte. Printre principalii autori sunt menționați: Wu, van der Ploeg, Kusz, Self, S., Grabowski, R., Schulz, T.W., Alvarez-Cuadrado F., Poschke M., Ngai R., Pissarides C., Hardeman, E., Jochemsen, H., Otchia, C. (aspectul strategiilor de mecanizare și dezvoltarea tehnologiilor), Zhang, Z., Birner, R., Resnick, D., Febles-González J.M., Reardon, T., Wolford, W., Bebbington, A., Yifu Lin, J. și alții.

La nivel național, problema modernizării sectorului agricol este una actuală prin prisma politicilor și actelor normative existente, dar totuși, mai puțin abordată în mediul științific prin prisma diverselor aspecte ce o însoțesc, fiind în vizorul următorilor cercetători: Moroz V., Ignat A., Dumbraveanu L., Boincean B., Stratan A., Cimpoie D., Muravschi A. și Racul A., Doga V., Ignat A., Gangan S., Bajura T., Zbancă A., Panuța S., Morei V. și Baltag G. etc.

Analizele prezente se bazează pe o cartografiere a actelor legislative naționale în domeniu: strategii, legi, hotărâri de Guvern, și alte acte normative. Analiza publicațiilor științifice recenzate străine și naționale, diverse studii și rapoarte ale organizațiilor

internaționale, precum și pe o serie de date statistice au reprezentat o altă categorie de suport informațional.

Scopul cercetării. Dezvoltarea elementelor conceptuale ale strategiilor de modernizare și identificarea direcțiilor strategice de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova prin perfecționarea politicii agricole actuale, inclusiv în contextul prevederilor PAC a UE.

În vederea atingerii scopului stabilit, următoarele **obiective ale cercetării** au fost setate de către autor:

-) Sinteza abordărilor conceptuale a strategiei în contextul modernizării sectorului agricol și sistematizarea teoriilor existente privind modernizarea agriculturii contemporane;
-) Analiza procesului evoluțional al agriculturii și prezentarea documentelor de politici aferente sectorului agricol din Republica Moldova;
-) Analiza evoluțiilor recente ale agriculturii autohtone și evaluarea competitivității produselor agricole moldovenești pe plan internațional;
-) Analiza politicii de subvenționare a agriculturii Republicii Moldova;
-) Elaborarea modelului strategic de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova și evaluarea politicii agricole autohtone la etapa actuală de aderare la UE;
-) Identificarea direcțiilor strategice prioritare de modernizare a sectorului agricol în contextul prevederilor PAC a UE și argumentarea recomandărilor privind aceste direcții strategice.

Ipotezele de cercetare enunțate sunt:

-) Modelul de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova va contribui la revitalizarea (recuperarea) sectoarelor cu potențial sporit de dezvoltare, creșterea (sporirea) competitivității produselor agroalimentare pe plan internațional și protejarea (susținerea) producătorilor agricoli;
-) Modernizarea sectorului agricol poate fi realizată prin perfecționarea politicii agricole din Republica Moldova în conformitate cu prevederile PAC a UE.

Problema științifică importantă soluționată constă în identificarea direcțiilor strategice de modernizare a sectorului agricol prin fundamentarea teoretico-aplicativă a modelului strategic de modernizare, orientat spre dezvoltarea și revitalizarea a o serie de subramuri agricole, creșterea competitivității sectorului și susținerea producătorilor, racordat la cele mai recente evoluții legate de aderarea țării la UE și alinierea la prevederile PAC, rezultând în elaborarea recomandărilor pe direcții specifice.

Metodologia de cercetare. În scopul atingerii obiectivelor setate, autorul a utilizat o abordare metodologică complexă, specifică temei cercetate, cu următoarele metode științifice: generalizarea și sinteza materialului empiric și aplicativ; metode de inducție și deducție; metoda istorică; metoda comparativă; și analiza documentelor și datelor. Metodele cantitative utilizate sunt reprezentate de sondaj (prin utilizarea chestionarului). În același timp, o serie de metodologii specifice, cum ar fi Indicele Avantajului Comparativ Revelat (RCA), metodologia OECD de monitorizare a politicii agricole, analiza SWOT, de asemenea, au fost utilizate în cercetarea temei respective.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute ține de:

-) Dezvoltarea noțiunilor de strategie și modernizare în contextul teoriilor de modernizare a sectorului agricol;
-) Argumentarea necesității de modernizare a sectorului agricol în contextul prevederilor PAC a UE;

-) Estimarea indicatorului de evaluare a competitivității pe plan extern (RCA) în raport cu toate țările lumii și în raport cu țările UE;
-) Argumentarea necesității majore a cotelor și a potențialului de export pentru o serie de produse alimentare supuse contingentelor tarifare în cadrul ZLSAC;
-) Evaluarea eficienței subvențiilor pe termen scurt și instituirea unui mecanism de monitorizare a acestora;
-) Elaborarea modelului strategic complex de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova;
-) Dezvoltarea sistemului de indicatori de evaluare a sprijinului public în baza metodologiei OECD (Coeficientul Protecției Nominale – CPN, Sprijinirea Prețului de Piață – SPP, Transferuri Bugetare – TB, Estimarea Sprijinului pentru Producători – ESP, Estimarea Totală a Asistenței – ETA, Estimarea Sprijinului pentru Servicii Generale – ESSG);
-) Întărirea unui set de recomandări privind direcțiile strategice de modernizare a sectorului agricol.

Semnificația teoretică a lucrării constă în: sistematizarea abordărilor conceptuale a noțiunii de strategie în contextul modernizării sectorului agricol; sistematizarea teoriilor și practicilor privind modernizarea agriculturii contemporane în vederea fundamentării teoretice a modelului de modernizare elaborat și dezvoltarea conceptului de modernizare a sectorului agricol; analiza evoluției dezvoltării și modernizării agriculturii și cartografierea documentelor de politici aferente sectorului agricol din Republica Moldova, cu cele mai recente modificări și ajustări; identificarea și sistematizarea indicatorilor cantitativi de evaluare a sprijinului public pentru sectorul agricol, ca parte integrantă a modelului de modernizare.

Valoarea aplicativă a cercetării rezidă în elaborarea modelului strategic complex de modernizare a agriculturii Republicii Moldova bazat pe revitalizarea a o serie de subsectoare identificate, creșterea competitivității produselor agroalimentare pe plan internațional, susținerea producătorilor agricoli prin intermediul subvențiilor și altor tipuri de intervenții, precum și alinierea politicilor agricole autohtone la prevederile PAC a UE. Modelul este bazat pe o serie de analize aplicative și va contribui la crearea unui mediu favorabil transformării și modernizării sectorului agricol al Republicii Moldova, luând în calcul realitățile actuale și provocările cu care acesta se confruntă. Utilizarea metodologiei OECD de evaluare a politicilor agricole poate reprezenta un instrument cantitativ și calitativ util pentru factorii de decizie din domeniu, în special prin prisma universalității acestuia și posibilitatea de a efectua comparații cu alte state. În același timp, chestionarul de evaluare a eficienței subvențiilor pe termen scurt este conceput și în calitate de instrument de monitorizare a politicilor agricole și poate fi utilizat în analiza progresivă a datelor privind subvențiile acordate și impactul lor asupra dezvoltării exploatașilor agricoli, în particular, dar și a sectorului, în general. Recomandările privind direcțiile strategice de modernizare pot servi drept o bază de recomandări atât pentru organele publice centrale de resort în elaborarea politicilor publice din sector, dar și pentru producători agricoli, asociații de producători, mediul academic etc.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetărilor au fost diseminate în cadrul a 28 de lucrări științifice, inclusiv:

-) 1 capitol în monografie internațională ;
-) 6 publicații în reviste din bazele de date Web of Science;

-) 6 articole în alte reviste internaționale;
-) 3 articole în reviste naționale de profil;
-) 10 articole în lucrări ale conferințelor științifice internaționale;
-) 2 articole în lucrări ale conferințelor științifice internaționale desfășurate în Republica Moldova.

În același timp, rezultatele științifice ale autorului se regăsesc, inclusiv, și în cercetările realizate în cadrul a o serie de proiecte naționale și internaționale:

-) 20.80009.0807.16: „Elaborarea instrumentelor economice noi de evaluare și stimulare a competitivității agriculturii Republicii Moldova pentru anii 2020-2023”, proiect național;
-) H2020 ‘Leaving something behind’ - Migration governance and agricultural & rural change in ‘home’ communities: comparative experience from Europe, Asia and Africa, AGRUMIG, proiect internațional;
-) “The role of small family farms in sustainable development of agri-food sector in the countries of Central and Eastern Europe” proiect internațional, finanțat de Agenția Poloneză pentru Schimb Academic;
-) Proiect internațional FAO “Capacity Building for Agriculture Export Development” – 2015 – 2017.

Implementarea rezultatelor. Rezultatele prezentei cercetări se regăsesc în cadrul documentelor elaborate de Federația Agricultorilor din Republica Moldova (FARM), fapt confirmat prin certificatul de implementare anexat la lucrare.

Volumul și structura tezei. Teza constă din adnotare (în limbile română, engleză și rusă), introducere, 3 capitole de bază, concluzii generale și recomandări, bibliografie, compusă din 184 de surse, 48 de figuri, 37 tabele și 5 anexe.

Cuvinte cheie: modernizarea sectorului agricol, direcții de modernizare, politici agricole, sector agricol.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul I. Aspecte teoretico-metodologice privind strategiile de modernizare a sectorului agricol este dedicat abordărilor conceptuale ale noțiunii de strategie în contextul modernizării sectorului agricol, teoriilor și practicilor avansate privind modernizarea agriculturii contemporane și evoluției agriculturii și sintezei documentelor de politici existente aferente sectorului agricol în Republica Moldova.

Dezvoltarea conceptului de strategie a reprezentat una din cele mai importante preocupări științifice de-a lungul anilor, drept dovadă fiind existența a peste 90 de definiții ale strategiei în viziunea a o serie de savanți și cercetători din domeniu. Începând cu anii 1950 - 1960, o serie de cercetători de talie mondială și-au focusat atenția asupra studierii conceptului de strategie, printre ei numărându-se A. Chandler, I. Ansoff, T. J. Cannon, K. Andrews, D. Schendel, K. Hatten, P. Drucker, G. Steiner, B. B. Tregoe, J. W. Zimmerman, M. Porter, H. Mintzberg, J. Bryson, A. R. Miller, G. y G. Dess, G. Johnson, Nicolescu O., Verbonco I., Zorlentan T., Burdus E., Caprarescu G. Astfel, *nu există o noțiune sau concept unanim acceptat al strategiei în literatura de specialitate*, aceasta fiind definită fie în calitate de plan, direcție, scop, model, formulă sau cadru, care urmărește atingerea unor scopuri, obiective sau desfășurarea unor activități. Importanța termenului rezidă în faptul că acesta poate fi aplicat, practic, în orice domeniu, prin anumite ajustări și racordări la specificitatea sectorului.

Fiind raportate la modernizarea, dezvoltarea și transformarea sectorului agricol, sunt prezentate o serie de *modele strategice* aferente sectorului.

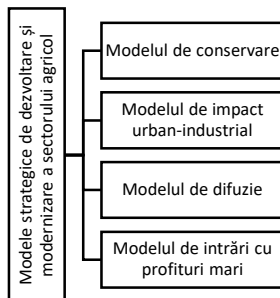

Figura 1. Modele strategice de dezvoltare și modernizare a sectorului agricol

Sursa: adaptat de autor conform (Ruttan, V., Hayami, Y. 1974)

Republica Moldova nu posedă un model de modernizare a sectorului elaborat în baza studiilor științifice existente. Elaborarea unui astfel de model implică existența atât a unei baze teoretice fundamentale, cât și a aspectelor practice și moderne. Drept urmare, în baza modelelor de dezvoltare și modernizare a agriculturii prezentate anterior, autorul elaborează, **cu titlu de ipoteză științifică**, un model de modernizare ajustat specificului și rii actuale a sectorului agricol al Republicii Moldova, luând în considerație principalele provocări existente și potențialul de dezvoltare a sectorului. Dezvoltarea acestui model de modernizare urmează să fie prezentat în următoarele capitole ale lucrării.

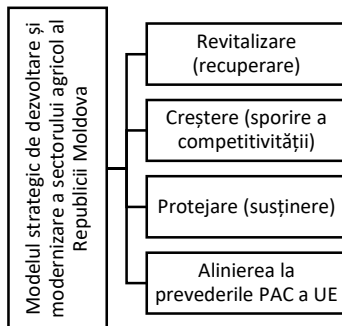

Figura 2. Modelul strategic complex de dezvoltare și modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova

Sursa: elaborat de autor

Revitalizarea (recuperare) presupune identificarea subsectoarelor agriculturii naționale care anterior au fost dezvoltate și posedă un potențial substanțial de a fi revitalizate în scopul dezvoltării acestora și modernizării întregului sector. Acestea trebuie să cuprind produse agricole cu valoare adăugată, care vor contribui la creșterea producției și sporirea exporturilor (*conține elemente ale modelelor de conservare și intrări cu profituri mari*).

Creșterea (sporirea competitivității) se axează pe analiza competitivității produselor agricole de origine autohtonă, pe plan internațional (*elemente ale modelelor de difuzie și intrări cu profituri mari*).

Protejarea (susținerea) se referă la analiza politicilor agricole de susținere a sectorului în scopul impulsiei dezvoltării afacerilor agricole și sprijinirea fermierilor în vederea modernizării afacerilor acestora (*elemente ale modelului de intrări cu profituri mari*).

Alinierea la prevederile PAC a UE presupune ajustarea politicilor agricole în conformitate cu prevederile Politicii Agricole Comune a UE, în special, odată cu obținerea statutului de țară candidată la Uniunea Europeană și acordul privind demararea negocierilor privind asocierea la UE.

Acest model științific argumentat poate contribui la impulsivitatea activității agricole în Republica Moldova prin modernizarea acestora și va crea premise pentru transformarea pozitivă a sectorului, atât în folosul antreprenorilor, cât și în favoarea întregii populații a țării.

Teoriile fundamentale ale modernizării abordează procesele evolutive sociale și economice ce se petrec în țările din întreaga lume. Existența unor teorii clasice privind procesul de modernizare reprezintă un fundament științific bine definit, menit să ofere unele încursiuni în procesul general al modernizării.

Tabelul 1. Prezentarea sintetică a abordărilor modernizării și transformării sectorului agricol

No.	Abordări ale modernizării și transformării sectorului agricol	Autori
1	Aspectul transformățional	Wu, 2011; van der Ploeg, 1999
2	Aspectul politicilor publice, inclusiv cele agricole	Kusz, 2014; Self, S., Grabowski, R., 2017
3	Aspectul sporirii productivității	Lewis, W., 1954; Schulz, T.W., 1964; Alvarez-Cuadrado F, Poschke M., 2011; Ngai R, Pissarides C, 2007
4	Aspectul sporirii eficienței	Hardeman, E. Jochemsen, H., 2012
5	Aspectul strategiilor de mecanizare și dezvoltarea tehnologiilor	Otchia, C., 2014
6	Aspectul dezvoltării științei economice	Schulz, T.W., 1964; Zhang, Z., et al, 2022
7	Aspectul securității alimentare	Birner, R., Resnick, D., 2010; Febles-González J.M. et al, 2011
8	Aspectul de mediu și rezilienței	Reardon, T. et al, 2001; Wolford, W., 2004; Bebbington, A. et al, 2008
9	Aspectul social	Yifu Lin, J., 2018

Sursa: elaborat de autor

Prezentarea sintetică a abordărilor modernizării și transformării sectorului agricol în literatura de specialitate internațională și cea din Republica Moldova este transpusă în tabelul de mai jos.

Tabelul 2. Sinteza abordărilor modernizării sectorului agricol al Republicii Moldova în baza cercetărilor naționale și internaționale

Autori	Abordarea modernizării sectorului agricol al Republicii Moldova
Moroz Victor, Ignat Anatol (2013)	”Modernizarea sectorului agricol în Republica Moldova, ca și în multe alte țări cu economia în tranziție, susține procese complexe de transformare în cadrul cărora schimbările structurale în agricultură sunt foarte dinamice, cum ar fi, de exemplu, suprafața terenurilor deținute, formele de proprietate, utilizarea forței de muncă, dependența crescută de finanțarea externă și de piațe”.

Dumbr veanu Ludmila (2012)	”Concentrarea mijloacelor financiare ale statului, precum i stimularea investițiilor str ine în modernizarea i sporirea productivității sectorului agrar trebuie s reprezinte o prioritate a politicii statului în acest sens”.
Boincean Boris (2014)	„Baza dezvolt rii durabile a sectorului agrar pe viitor, în condițiile resurselor naturale limitate, inclusiv energetice neregenerabile, const nu atât în modernizarea tehnologic a agriculturii, cât în modernizarea ei ecologic prin asigurarea unui circuit deplin i profund de energie i elemente nutritive în fiecare gospod rie cu folosirea preponderent a surselor energetice regenerabile de provenien local”.
Möllers Judith, Herzfeld Thomas, Piras Simone, Wolz Axel (2016)	” Politicile publice trebuie s abordeze în mod specific fermele mici i eșecurile pieței care funcționeaz ca o barier în calea dezvolt rii lor. Ar trebui efectuat o distincție clar între m surile orientate mai social i cele care vizeaz modernizarea sectorului agricol”.
Stratan Alexandru, Moroz Victor, Lucasenco Eugenia (2013)	” Modernizarea const în mare parte în utilizarea semințelor îmbun t țite, a ma inilor agricole moderne precum tractoare, secer toare, treieratoare etc., a îngr mintelor chimice i a pesticidelor într-o combinație optim cu apa”. ”În acela i timp, mediul academic i societatea civil sunt con tiente c noua paradigm a moderniz rii trebuie s înceap atât cu tehnologiile agricole, cât i cu oamenii ”. ”Importanța problemei moderniz rii agriculturii în Republica Moldova a condus la necesitatea identific rii instrumentelor de management al riscului pentru fermieri propuse spre implementare în Moldova pentru a asigura dezvoltarea durabil a sectorului”.
Cimpoie Drago , Muravschi Victor, Racul Anatol (2009)	”Unul dintre principalele obiective ale dezvolt rii pieței funciare în astfel de ț ri în curs de dezvoltare, cum ar fi Moldova, unde reforma agrar bazat pe principiile echit ții a transformat toți rezidenții rurali în mici proprietari de terenuri, este crearea de ferme familiale viabile prin transferul terenului de la proprietarii mai puțin eficienți la ferme familiale eficiente. sau managerii fermelor”.
Doga Valeriu, Ignat Anatolie, Gangan Svetlana (2018)	”Pentru modernizarea sectorului agricol sunt subvenționate activități de investiții legate de înființarea de unit ții de prelucrare și manipulare a produselor agricole, dotarea cu utilaje i utilaje, crearea infrastructurii de colectare a produselor agricole, furnizarea de materii prime agricole, înființarea de plantații perene, unit ții pentru producerea de semințe, material s ditor i de reproducere, dezvoltarea serviciilor în agricultur ”.
Bajura Tudor (2023)	”Evident, dou decenii nu sunt suficiente pentru ca în baza propriet ții private, fie i cu ajutorul nemijlocit al mecanismelor moderne de piaț , s fie creat o agricultur perfect , înalt competitiv atât pe piața intern a produselor agroalimentare, cât i pe cele externe”.
Zbanca Andrei, Panuța Sergiu, Morei Virgiliu, Baltag Grigore (2017)	”Transformarea sectorului agroalimentar moldovenesc într-unul modern , eficient i competitiv necesit investiții importante și sprijin adecvat din partea autorit ților în special prin politici agrare ”.

Sursa: adaptat de autor conform (Moroz, V., Ignat, A. 2013), (Dumbraveanu, L. 2012), (Boincean, B. 2014), (World Bank Group 2016), (Moroz, V., Stratan., A., Lucasenco, E. 2013), (Cimpoies, D., Muravschi, A., Racul, A. 2009), (Doga, V., Ignat, A., Gangan, S. 2018), (Bajura, T. 2023), (Zbanca, A., Panuta, S., Morei, V., Baltag, G. 2017)

Autorul define te modernizarea sectorului agricol în calitate de un proces complex, de durat , ce urm re te transformarea sectorului agricol prin prisma implement rii unor politici publice capabile să susțină producătorii agricoli, să contribuie la sporirea competitivității acestora, să faciliteze promovarea producției agricole pe piețele interne și externe i s fie prietenoase mediului.

La momentul de față, sectorul agricol autohton este compus din două sub-sectoare majore: sectorul corporativ, ce cuprinde companii mari i sectorul individual, care include gospodăriile țărănești și terenurile în proprietate privată. Fermele mici generează un excedent limitat de culturi cu valoare ad ugat mare care sunt vândute în mare parte pe piețele agricole în aer liber. În acela i timp, companiile agricole mari sunt specializate în producția de culturi cu valoare adăugată mică și angajează forță de muncă limitată din cauza nivelului ridicat de operațiuni agricole mecanizate. Această specializare a fost determinat de o serie de factori precum costul de producție relativ scăzut al acestor culturi, disponibilitatea mașinilor agricole care permit cultivarea rapidă pe suprafețe mari, facilități post-recoltare relativ simple i ieftine etc. (Moroz, V., Ignat, A., Lucasenco, E. 2014).

Politicile agricole în Republica Moldova urm resc crearea unui impact semnificativ în dezvoltarea sectorului, prin prioritizarea anumitor sub-sectoare și susținerea fermierilor prin intermediul sprijinului de stat, adică a subvențiilor alocate. Principalele documente de politici analizate sunt noua Strategie Națională pentru Dezvoltare Agricolă și Rurală 2023 – 2030 (Guvernul Republicii Moldova 2023), Legea Nr. 183 din 11-09-2020 privind asigurarea subvenționată în agricultură (Parlamentul Republicii Moldova 2020), iar o direcție distinctă a politicilor agricole o reprezintă politicile sectoriale. Astfel, pentru sectorul vegetal, au fost aprobate programe aferente sectorului horticola, sectorului de plante aromatice i medicinale, iar pentru sectorul zootehnic – apicultur , cre terea ovinelor i caprinelor. În acela i timp, exist o serie de sub-sectoare, care pentru o impulsioneare a dezvolt rii i moderniz rii acestora, necesit Programe speciale de dezvoltare, cum ar fi acvacultura.

O altă direcție a politicilor agricole este reprezentată de cadrul legal aferent subvenționării producătorilor agricoli. Astfel, în anul 2023 au fost efectuate modificări majore în cadrul legal, fiind aprobate o serie de legi noi, precum Legea nr. 71 din 31.03.2023 cu privire la subvenționarea în agricultură și mediul rural (Parlamentul Republicii Moldova 2023), HG Nr. 491 din 12-07-2023 cu privire la subvenționarea investițiilor din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural (Guvernul Republicii Moldova 2023), HG Nr. 465 din 05-07-2023 cu privire la aprobarea Regulamentului privind m surile de subvenționare în avans și condițiile specifice de eligibilitate pentru subvenționarea în avans din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural și la abrogarea unor acte normative (Guvernul Republicii Moldova 2023), HG Nr. 464 din 05-07-2023 cu privire la aprobarea Regulamentului privind măsurile de subvenționare complementară și condițiile specifice de eligibilitate pentru subvenționarea complementară din Fondul național de dezvoltare a agriculturii i mediului rural i abrogarea Hot rării Guvernului nr. 455/2017cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii i Mediului Rural (Guvernul Republicii Moldova 2023).

Aceste documente vin în sprijinul fermierilor și urmăresc sporirea eficienței, competitivității și productivității. Introducerea măsurilor suplimentare cum ar fi subvențiile în avans sau plăți directe pe cap de animal sunt în concordanță cu prevederile UE i vor

contribui la modernizarea sectorului agricol. În același timp, devine necesară racordarea documentelor la prevederile PAC și la cadrul normativ comunitar.

Capitolul II. Identificarea și analiza componentelor strategice de bază ale sectorului agrar din Republica Moldova analizează evoluțiile recente ale agriculturii autohtone, competitivitatea produselor agricole moldovenești pe plan internațional și politica de subvenționare a agriculturii.

Agricultura este sectorul economiei naționale cu cea mai mare expunere și vulnerabilitate la riscurile naturale și schimbările climatice. Secetele pe termen scurt s-au transformat într-un fenomen periculos și au devenit aproape cronice în unele locuri (Moroz, V., Stratan, A., Ignat, A., Lucasenco, E. 2015). De asemenea, sectorul este caracterizat de legături relativ slabe dintre producția agricolă primară, industria de procesare și sectorul comercial, utilizarea insuficientă a capacităților de producție, lipsa de investiții sustenabile, etc (Stratan, A., Moroz, V., Ignat, A., Lucasenco, E. 2015).

În perioada 2014 – 2022, ponderea sectorului agricol în PIB a scăzut de la 14,1% la 8,1%. În comparație cu țările vecine din regiune, cota agriculturii în PIB-ul Moldovei înregistrat în anul 2021 este apropiat de cea din Armenia și Ucraina, dar aproape dublă față de cea din România.

La nivel de structură a producției sectorului agricol, ponderea cea mai mare îi revine producției vegetale, care în perioada 2014 – 2022 a variat de la 63,6% la 67%. Aceasta este urmată de producția animalieră (24,6% în 2014 și 31,3% în 2022) și sectorul de servicii care variază în jurul valorii de 1,8%.

În scopul dezvoltării și modernizării sectorului agricol al Republicii Moldova, devine necesar să se identifice o serie de sub-sectoare ale agriculturii, modernizarea cărora va contribui nemijlocit la sporirea treptată a competitivității întregului sector și transformarea implicită a acestuia. Drept urmare, **ca rezultat al modelului de modernizare elaborat, autorul s-a condus după o serie de criterii în identificarea sub-sectoarelor ce necesită a fi revitalizate prin modernizare**, acestea fiind:

- Criteriul istorico-geografic, care presupune existența unor premise istorice și geografice de creștere a anumitor tipuri de culturi pe teritoriul cuprins între Prut și Nistru. Spre exemplu, datorită cultivării intensive a fructelor și legumelor în perioada 1945 – 1990, Moldova era numită Grădina înfloritoare a URSS; criteriul valorii adăugate, care implică revitalizarea unor sub-sectoare cu valoare adăugată, ce sporesc competitivitatea sectorului, sunt solicitate pe piața externă, dar și cea internă, și pot aduce o plus valoare în bugetul național; criteriul diversificării producției agricole, ce va duce la o diversitate mai mare a produselor cultivate, sporirea implementării inovațiilor și know-how-urilor tehnologice în agricultură și, implicit, la crearea unei plase de siguranță pentru unii producători agricoli; criteriul privind influența pozitivă asupra dezvoltării spațiului rural, ce presupune crearea noilor locuri de muncă, a infrastructurii adiacente, încetinirea fenomenului migrației, creșterea bunăstării sociale a populației din zonele rurale etc (Lucasenco, E. 2024).

Astfel, ca rezultat al aplicării criteriilor menționate anterior, în scopul modernizării sectorului agricol, au fost identificate următoarele sub-sectoare ce pot fi revitalizate, inclusiv prin modernizare: **sectorul zootehnic, legumicultura, creșterea pomilor oarelor, creșterea fructelor și strugurilor, cultivarea plantelor aromatice, agricultura ecologică, acvacultura, cultivarea materialului semincer și pepinier și procesarea producției**

agricole, pentru fiecare fiind elaborat câte o analiză SWOT. Unele din aceste analize sunt prezentate mai jos.

Tabelul 3. Analiza SWOT a sectorului zootehnic

Puncte tari	Puncte slabe	Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> Existența condițiilor favorabile pentru creșterea culturilor furajere (necesare pentru creșterea vitelor); Existența potențialului uman cu experiență în domeniul zootehnic; Introducerea subvențiilor pe cap de animal și existența a 3 submăsură de subvenționare dedicate sectorului zootehnic; Existența premiselor științifice de dezvoltare a sectorului (Facultate de Medicină veterinară (UTM), Institutul de Biotehnologii în Zootehnie și Medicină Veterinară). 	<ul style="list-style-type: none"> Sector slab dezvoltat din punct de vedere tehnologic; Carențe în fondul genetic al animalelor (rase); Nivel redus de autoaprovizionare pentru principalele tipuri de produse de origine animalieră; Prezența unui număr semnificativ de capete de animale în gospodăriile populației; Costuri înalte de producție; Competitivitate redusă a produselor din carne și lapte; Lipsa strategiilor de marketing adecvate la nivel de sector; Lipsa serviciilor de extensie în sectorul producției și procesării. 	<ul style="list-style-type: none"> Asigurarea unui nivel strategic de autosuficiență cu lapte și carne ca urmare a sporirii producției; Valorificarea forței de muncă și sporirea veniturilor pentru populația din zone rurale; Crearea lanțurilor valorice integrate; Dezvoltarea produselor tradiționale și regionale (diversificarea produselor); Dezvoltarea clusterelor, a grupurilor de producție și marketing și a altor forme de asocieri Asigurarea sectorului vegetal cu fertilizanți organici și asigurarea fertilității solurilor. 	<ul style="list-style-type: none"> Fenomene climatice adverse; Posibilitatea unor fenomene epizootice regionale; Concurența nelocală din partea țărilor vecine; Procesele demografice care pot duce la diminuarea consumurilor.

Sursa: elaborat de autor în baza (Ignat, A., Lucasenco, E. 2019), (Lucasenco, E. 2024)

Pentru sectorul de legume, punctele tari identificate țin de calitățile nutritive a legumelor și importanța deosebită a acestora în alimentație; rolul important în asigurarea securității alimentare a țării; posibilitatea de creștere a legumelor atât în câmp deschis, cât și în condiții de seră. Punctele slabe se referă la: dezvoltarea slabă a sectorului; nivelul insuficient de autoaprovizionare; piața internă instabilă, cu prețuri fluctuante; competitivitatea sporită din partea importurilor de legume; caracterul preponderent sezonier și perisabilitatea produselor; inputuri inadecvate și gama limitată de soiuri; infrastructură de irigație și comercializare slab dezvoltată.

Tabelul 4. Analiza SWOT a sectorului de plante aromatice și medicinale

Puncte tari	Puncte slabe	Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> Zonă geografică favorabilă cultivării plantelor aromatice și medicinale; Existența cererii externe și a piețelor potențiale; Existența deschiderii din partea autorităților publice pentru dezvoltarea și modernizarea sectorului prin acordarea de subvenții, inclusiv; Istoric de succes în cultivarea plantelor aromatice; Rezistența la secetă a plantelor. 	<ul style="list-style-type: none"> Sector fragmentat; Gamă redusă de produse; Cantități limitate a producției și calitate neomogenă; Necesită investiții semnificative în procesare; Suprafețe reduse de plante aromatice și medicinale (5000 ha); Lipsa forței de muncă. 	<ul style="list-style-type: none"> Sporirea potențialului de export; Dezvoltarea sectorului de procesare (farmaceutic, de frumusețe, alimentar, etc.); Deschiderea unor noi oportunități pentru producătorii de cereale, de exemplu – producătorii pot selecta culturi aromatice, cu valoare adăugată, în detrimentul tradiționalelor culturi cerealiere; Asocierea producătorilor din domeniu. 	<ul style="list-style-type: none"> Condiții climatice incerte și în schimbare; Instabilitatea industriei cosmetice ca urmare a epidemiilor, pandemiilor (ex. cazul Covid-19).

Sursa: elaborat de autor

Pentru agricultura ecologică, au fost identificate următoarele oportunități: sporirea potențialului de export; creșterea cererii pe plan internațional pentru produse ecologice; agricultura ecologică poate deveni o sursă de angajare importantă a populației din zonele rurale; contribuția la dezvoltarea durabilă a agriculturii: biodiversitate, protecția mediului, îmbunătățirea fertilizării solului; promovarea unui mod de viață sănătos; dezvoltarea furnizorilor locali de gunoi de grajd organic. În același timp, amenințările sectorului se referă la: condiții climatice incerte și în schimbare; potențial de investiții limitat, în special din partea micilor fermieri; prezența produselor pseudo-ecologice pe piață; vecinătatea terenurilor agricole destinate agriculturii ecologice cu terenuri convenționale.

În vederea analizei competitivității produselor autohtone pe plan internațional, este necesar de a observa inclusiv evoluțiile comerțului extern. Astfel, comerțul agroalimentar joacă un rol important în comerțul total al Republicii Moldova. Produsele agroalimentare dețin o pondere impresionantă în totalul produselor exportate (Ceban, A. 2022). Ponderea exporturilor agroalimentare în totalul exporturilor de mrfuri moldovenești a ajuns la 44,7% în 2022. În ceea ce privește importurile, având un nivel ridicat de autosuficiență pentru astfel de bunuri precum cereale (grâu, porumb), culturi tehnice (semințe de floarea soarelui), culturi leguminoase, fructe (mere, prune, nuci), fructe uscate etc. și mai puțin pentru legume și produse din carne, ponderea importurilor agroalimentare în totalul importurilor moldovenești a constituit circa 14,0% în 2022.

Comerțul cu produse agroalimentare pe grupuri regionale de țări a evoluat începând cu anul 2010, remarcându-se anumite schimbări de direcție a exportului de la un grup de țări la altul (Lucasenco, E., Ceban, A. 2022). În anul 2022, exportul agroalimentar către UE a crescut de circa 5 ori față de 2010, către alte țări – de aproximativ 4 ori, iar cu țările CSI – a înregistrat o scădere. Ponderea exporturilor agroalimentare către UE în 2022 în totalul de produse agroalimentare exportate a reprezentat 59,8% (29,8% în 2010), către alte țări – 26,8% (16,4% în 2010) și către CSI – 13,3% (53,9% în 2010). Totodată, în 2022, importurile agroalimentare din UE au crescut de la 205,1 mil. USD în 2010 la 558,2 mil. USD, din alte țări – de la 136,1 mil. USD până la 233,2 mil. USD, iar din țările CSI – de la 250,3 mil. USD până la 497,8 mil. USD. Ponderea importurilor agroalimentare din UE în 2022 în totalul produselor agroalimentare importate a constituit 43,3% (34,7% în 2010), din alte țări – 18,1% (23,0% în 2010) și din CSI – 38,6% (42,3% în 2010).

Pentru a analiza nivelul de competitivitate al produselor agroalimentare de origine moldovenească în raport cu țările lumii, a fost selectat indicatorul RCA.

Tabelul 5. Competitivitatea grupelor de mrfuri agroalimentare pe baza indicatorului RCA în raport cu țările lumii, valori medii pentru perioada 2010 - 2021

Grad înalt de competitivitate	Grad de competitivitate înalt până la moderat
(12) Semințe și fructe oleaginoase – 14.9	(10) Cereale – 9.8
(08) Fructe comestibile și nuci – 14.7	(20) Preparate din legume și fructe – 8.0
(22) Băuturi, lichide alcoolice și oțet – 13.8	(15) Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală – 5.6
	(17) Zahăruri și produse zaharoase – 4.8
	(14) Materiale pentru împletit și alte produse de origine vegetală – 4.2
	(24) Tutun și înlocuitori de tutun prelucrați – 3.9
	(01) Animale vii și produse ale regnului animal – 3.2

	(23) Reziduuri și de euri ale industriei alimentare - 2
Grad competitiv moderat până la sczut	Grad sczut de competitivitate
(19) Preparate pe bază de cereale, de făină - 1.7 (04)) Lapte și produse lactate, ouă, miere - 1.4 (07) Legume plante, rădăcini - 1.3 (18) Cacao și preparate din cacao - 1.0 (11) Produse ale industriei morțiturului - 0.7	(21) Preparate alimentare diverse - 0.9 (02) Carne și organe comestibile - 0.9 (06) Copaci vii și alte plante - 0.7 (03) Pește și crustacee - 0.0 (13) elac; gume, rășini - 0.0 (16) Preparate din carne, din pește - 0.0 (05) Produse de origine animală, nedenumite - 0.2 (09) Cafea, ceai, mate și mirodenii - 0.2

Sursa: elaborat de autor în baza (World Integrated Trade Solutions 2022)

Pe piața UE, o serie de produse agroalimentare moldovenești au un grad important de competitivitate. Această evaluare a fost realizată în baza utilizării indicatorului RCA în raport cu piața UE.

Tabelul 6. Gradul de competitivitate al grupelor de mrfuri agroalimentare în raport cu țările UE (pe baza indicatorului RCA), indici medii pentru 2014 - 2021

Grad înalt de competitivitate	Grad de competitivitate înalt până la moderat
(12) Semințe și fructe oleaginoase - 47.4 (08) Fructe comestibile și nuci - 37.8 (14) Materiale pentru împletit și alte produse de origine vegetală - 22.7 (10) Cereale - 18.1 (15) Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală - 10	(17) Zaharuri și produse zaharoase - 7.7 (20) Preparate din legume și fructe - 7.5 (22) Băuturi, lichide alcoolice și oțet - 5.1 (23) Reziduuri și de euri ale industriei alimentare - 3 (01) Animale vii și produse ale regnului animal - 2.6 (24) Tutun și înlocuitori de tutun prelucrați - 2.1
Grad competitiv moderat până la sczut	Grad sczut de competitivitate
(07) Legume plante, rădăcini - 1.7 (04) Lapte și produse lactate, ouă, miere - 1.3 (19) Preparate pe bază de cereale, de făină - 1.0 (18) Cacao și preparate din cacao - 1.0	(02) Carne și organe comestibile - 0.8 (21) Preparate alimentare diverse - 0.7 (06) Copaci vii și alte plante - 0.5 (09) Cafea, ceai, mate și mirodenii - 0.5 (11) Produse ale industriei morțiturului - 0.4 (05) Produse de origine animală, nedenumite - 0.2 (03) Pește și crustacee - 0.0 (13) elac; gume, rășini - 0.0 (16) Preparate din carne, din pește - 0.0

Sursa: elaborat de autor în baza (World Integrated Trade Solutions 2022)

ZLSAC reprezintă un acord între UE și Republica Moldova care prevede o relație comercială preferențială, oferind fiecăreia dintre părți un acces mai bun la piață. Astfel, sunt argumentate necesitatea creșterii cotelor de export în UE sau liberalizării comerțului cu o serie de produse ca prunele, strugurii, merele și cireșile.

În vederea susținerii agricultorilor, politicile de sprijin a sectorului agricol al Republicii Moldova sunt realizate, în principal prin intermediul subvențiilor. În anul 2022, 1750 mil. MDL au fost alocate pentru a sprijini sectorul agricol al Republicii Moldova. Această sumă reprezintă cea mai mare cifră din istoria alocărilor de subvenții. În anii precedenți, suma a variat de la 400 mil. MDL în 2010 la 1535 mil. MDL în 2021.

Analiza subvențiilor acordate se va realiza în baza datelor pentru perioada 2010 - 2022, ce cad sub incidența vechiului regulament de subvenționare. Ca urmare a analizei

subvenționării sectorului vegetal, acesta este foarte mult susținut, fiind acordat sprijin atât pentru producția primară, cât și pentru sectorul de procesare. Un sprijin deosebit este acordat sectorului legumicol, precum și plantațiilor multianuale și agriculturii ecologice. O susținere aparte este destinată și sectorului cerealiilor, materializată prin acordarea de subvenții pentru mecanizarea sectorului, care sunt analizate separat.

Analiza m surilor de sprijin destinate tehnologizării sectorului agricol a relevat importanța acestei măsuri de suport, stimularea investițiilor pentru procurarea tehnicii și utilajului agricol convențional înregistrând o creștere a sumelor alocate de aproape 6 ori în perioada 2010 – 2022, în anul 2022 reprezentând a 2-a măsură cea mai subvenționată, după m sura dedicată sectorului de post-recoltare și procesare.

Analiza m surilor de sprijin destinate sectorului zootehnic indică asupra reformelor inițiate în acest sens prin plăți directe pe cap de animal și per volum de produs, însă efectele reale abia urmează să fie observate. Astfel, în baza analizei subvențiilor post-investiționale alocate pentru perioada respectivă, putem menționa că sectorul vegetal este mai favorizat de programul actual de subvenționare comparativ cu cel zootehnic, cu o pondere mai mare a sprijinului, dar și a solicitărilor de subvenții (Lucasenco, E. 2021).

În scopul analizei eficienței pe termen scurt a sprijinului public pentru fermieri (una din noutățile științifice ale lucrării), materializat prin intermediul subvențiilor, a fost realizat un chestionar al beneficiarilor de subvenții. Constatările generale ale sondajului sunt:

Generarea de venituri din partea investițiilor este de 39% pentru venitul gospodăriei și 51% pentru profit. Acest nivel este înalt în comparație cu dezvoltarea în general în sectorul agricol în această perioadă.

- Eficiența investițiilor înregistrează cel mai înalt nivel pentru gospodăriile mici (20%) și cel mai redus nivel în cazul micro-gospodăriilor (3%); fermierii din categoria de vârstă de 40 - 49 ani înregistrează cea mai înaltă eficiență a investițiilor 25,9%; fermierii – femeii înregistrează o eficiență a investițiilor mai mare decât fermierii – bărbații, cu 18,1% în comparație cu 13,6%; calitatea de membru activ al unei asociații generează o eficiență mai mare a investițiilor (14,6%) decât lipsa calității de membru cu 7,1%; productivitatea muncii a crescut cu 20% din 2016 până în 2019; mecanizarea gospodăriei a crescut cu 30%; terenurile supuse exploatare au crescut cu 7%; productivitatea (tone/hectar) principalelor produse a crescut cu 14,3%; subvențiile la o scară de 80% din totalul subvențiilor în 2017 și 2018 sunt reinvestite; instrumentele promoționale nu sunt utilizate pe larg (doar 16% din beneficiari) și nici nu dau dovadă de un nivel înalt de eficiență; certificatele de calitate implic efecte pozitive pentru producătorii agricoli.
-) Cel mai de succes producător agricol în surată în eficiența investiției (indicat în paranteză pentru fiecare categorie) este: producător de talie mică (19,9%); producător – femeie (18,1%); vârstă între 40 și 49 ani (25,9%); membru al unei asociații (14%); a investit în m sura 1.1 Stimularea investițiilor pentru producerea legumelor și fructelor pe terenuri protejate (sere de iarnă, solarii, tuneluri) în 2017 (40,2%) și m sura 1.4 Stimularea investițiilor pentru utilizarea și renovarea tehnologică a fermelor zootehnice în 2018 (23,6%); deține un certificat de calitate (29%).

Capitolul III. Direcții strategice de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova analizează perfecționarea politicii de modernizare a agriculturii autohtone la etapa actuală de aderare la UE, direcțiile strategice prioritare de dezvoltare a sectorului agricol în contextul prevederilor PAC a UE și propune un set de recomandări privind direcțiile strategice de modernizare. Astfel, este elaborat modelul extins de modernizarea a agriculturii Republicii Moldova.

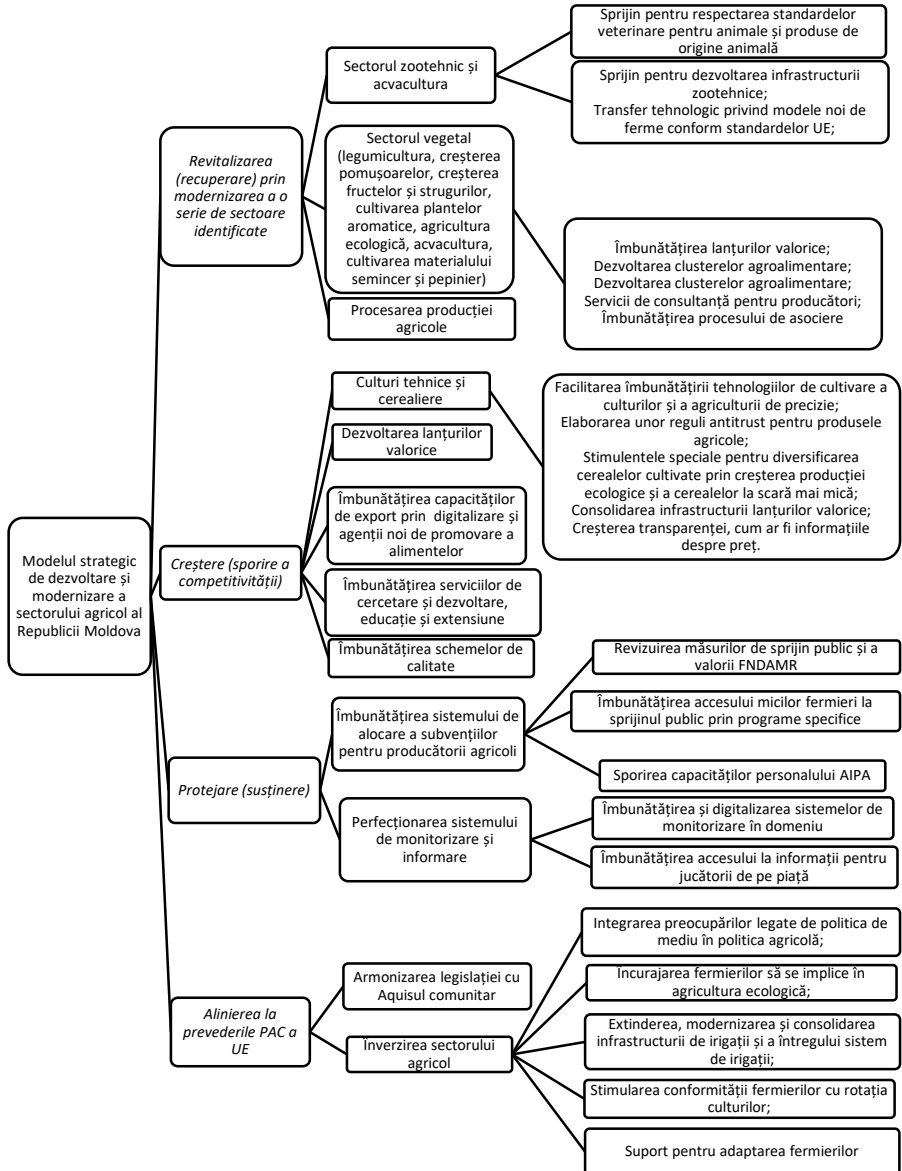

Figura 3. Modelul strategic extins de dezvoltare și modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova

Sursa: elaborat de autor

Ca urmare a analizelor realizate, a fost constatat că structura instrumentelor de politici care afectează direct și indirect sectorul agricol din Moldova este mai apropiată altor țări europene în tranziție, decât țărilor cu o dezvoltare clasică din anii 1980. Analiza instrumentelor de politici se bazează pe abordarea elaborată de OECD și cuprinde 11 produse agricole (grâu, floarea soarelui, porumb, carne de porc, carne de pasare, lapte, struguri, carne de vit, ou, cartofi și sfecla de zahăr). Cota produselor selectate în valoarea totală a producției variază de la 65% în 2015 până la 92% în 2012, cu o valoare medie de 80% pe parcursul perioadei analizate.

Astfel, Republica Moldova nu aplică tarife mari și nici subvenții pentru export. Totuși, procentul mediu al ESP este negativ în 10 din 13 ani calculați și înregistrează -27% în 2018. Rezultatele sunt induse parțial de CPN-uri relativ reduse pentru produsele selectate, cum ar fi cartoful, strugurii și oule.

Nivelul suportului pentru producătorii agricoli măsurat prin ESP este redus și volatil, variind între +8,1% și -27,2% pe parcursul 2007 - 2018, cu o reducere considerabilă în ultimii trei ani. În Republica Moldova, componenta majoră a ESP este reprezentată de Susținerea prețului de piață (SPP). Atât componenta susținerii prețului de piață, cât și componenta transferului bugetar a ESP au fost volatile, totuși, cota SPP în ESP a fost mult mai mare și timp de câțiva ani, nivelul transferurilor bugetare n-a fost suficient de înalt pentru a compensa SPP negativ, rezultând într-o ESP general negativă. Astfel, aceste rezultate sugerează că transferurile implicite sunt generate din sectorul agricol al Moldovei către consumatori și contribuabili. Ținând cont de lipsa impozitelor comerciale, de aceste transferuri vor beneficia mai cu seamă consumatorii, inclusiv procesatorii și comercianții.

Pentru a compara transferurile conform produselor, Transferul pentru un Produs Unic al Producătorului (TPUP) reprezintă un alt indicator util. Ținând cont de abolirea plăților directe specifice unor anumite produse, indicatorul este aproape identic cu SPP, dar poate fi exprimat în procente, drept cota din încasările brute ale gospodăriei, legate de un anumit produs specific de interes. Pentru circa jumătate din produsele analizate, tendința generală a suportului nu s-a schimbat din 2006. Pentru grâu, floarea soarelui, struguri și ou (inclusiv ouă pentru incubare) persistă protecția negativă în medie pentru trei sub-perioade prezentate. Pentru carnea de pasare, protecția pozitivă se menține pentru toate trei sub-perioade. Pentru porumb, cartof și carnea de porc – protecția pozitivă de până la 2010 s-a transformat într-un procent negativ TPUP. Totuși, protecția negativă pentru zahăr brut și carne de vit s-a transformat în una pozitivă în ultimii ani. Laptele înregistrează o protecție pozitivă în sub-perioada timpurie și cea mai recentă.

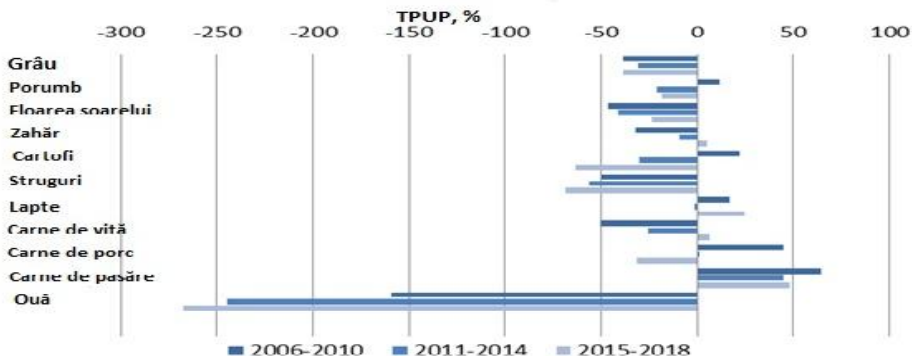

Figura 4. Procentul Transferurilor pentru un Produs Unic al Produc torului

Sursa: elaborat de autor

Nivelul de sprijin pentru produse este măsurat prin intermediul indicatorului Susținerea prețului de piață. Drept urmare, ca rezultat al calculelor efectuate, sprijin în mare măsură negativ pentru prețul de piață a fost înregistrat pentru următoarele produse: grâu, floarea soarelui, cartofi, struguri de masă și ouă. Sprijinul fluctuant este observat pentru porumb, zahăr, lapte, carne de vită, carne porc, iar sprijin pozitiv a fost înregistrat pentru carnea de pasăre. Drept urmare, în scopul sporirii sprijinului prețului de piață pentru produsele cu valori negative, este necesar de a institui unele mecanisme de stabilizare a prețurilor și a îmbunătăți tehnologiile de cultivare a culturilor agricole respective, în scopul asigurării sustenabilității producției agricole (Stratan, A., Lucasenco, E., Ceban, A. 2018).

ESSG, cea de-a doua cea mai importantă componentă a bugetului de stat pentru agricultură, variază în timp. Totuși, poate fi concluzionat că guvernul acordă mare atenție serviciilor de tip inspecție și control. Adicional, fonduri sunt direcționate și spre sistemul informațional și de cunoștințe agricole, rezerva de stat și susținerea dezvoltării și menținerii infrastructurii. Evaluarea pentru perioada 2006-2018 indică cheltuielile bugetare pentru activitățile de control pentru produsele alimentare (obținerea accesului la piețele UE necesită inspecții stricte pentru a confirma conformitate cu standardele vizând siguranța alimentelor) și-au sporit importanța. Toate celelalte fonduri au rămas destul de stabile. Activitățile ce țin de comercializare și promovare sunt în sate pe seama producătorilor și primesc un nivel redus de suport de la buget. În același timp, cheltuielile pentru cercetare și inovare sunt și ele relativ scăzute. Serviciile de extensivitate reprezintă o componentă a acestor cheltuieli. În ultimul deceniu au fost realizate eforturi considerabile de a crea un sistem de extensivitate în agricultură funcțional și integrat, însă, la moment, există încă o conexiune limitată dintre componentele de cercetare și cunoaștere în agricultură cu sistemul informațional (Stratan, A., Ignat, A., Lucasenco, E. 2018).

În Moldova, cota ESSG în cadrul suportului bugetar este de 25% (2017 – 2018).

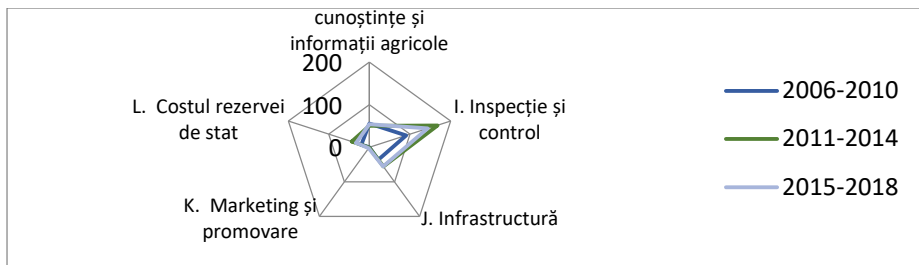

Figura 5. Structura ESSG în Republica Moldova

Sursa: calculele autorului în baza (OECD 2023)

Ținând cont de evoluțiile recente pe plan internațional și deschiderea negocierilor de aderare la UE, devine important și actual PAC.

Obiectivele PAC anunțate de UE, odată ce vor fi implementate și în Republica Moldova, vor contribui la dezvoltarea și modernizarea sectorului agricol al țării, luând în considerație o serie de aspecte legate de mediu, bunăstare socială, competitivitate, dezvoltare a zonelor rurale, etc. Potențialele acțiuni ale Republicii Moldova în vederea alinierii la obiectivele PAC sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul 7. Analiza obiectivelor PAC prin prisma acțiunilor ce necesită a fi întreprinse de Republica Moldova

Nr.	Obiectiv	Acțiunile Republicii Moldova
1	Sprijinirea veniturilor agricole echitabile	Analiza situației actuale a veniturilor fermierilor; Identificarea cauzelor disparității dintre veniturile din agricultură și alte sectoare ale economiei naționale; Excluderea sezonality în remunerarea fermierilor; Luarea în considerație, în procesul de sprijin, a veniturilor fermierilor și a condițiilor de muncă pentru lucrătorii din sectorul agricol.
2	Sporirea competitivității	Conexiunea mai bună dintre sistemul de cercetare cu antreprenorii din domeniu, în scopul introducerii tehnologiilor noi, inițierea agriculturii de precizie, introducerea inovațiilor și a digitalizării; Programe noi de cercetare-inovare orientate spre necesitățile businessului agricol; Îmbunătățirea sistemelor de consultanță agricolă și sporirea accesibilității acestora în special pentru fermierii mici și mijlocii.
3	Îmbunătățirea poziției fermierilor în lanțul valoric	Sporirea valorii adăugate brute a sectorului agricol în economia națională; Măsurile de susținere în vederea compensării costurilor pentru inputuri agricole în anii cu condiții climatice severe sau alte situații de forță majoră; Consolidarea cooperării între fermieri; Creșterea transparenței pieței și asigurarea unor mecanisme eficiente împotriva practicilor comerciale neloiale.
4	Contribuția la atenuarea schimbărilor climatice	Implementarea în continuare a acțiunilor asumate de Republica Moldova în cadrul acordului de la Paris în ceea ce privește reducerea gazelor cu efect de seră; Analiza și elaborarea studiilor de fezabilitate privind noi tehnici de gestionare a solurilor și de management a fermelor; Identificarea și analiza riscurilor schimbărilor climatice pentru sectorul agricol autohton și elaborarea măsurilor de atenuare și/sau diminuare a acestora.
5	Management eficient al resurselor naturale	Adoptarea unor politici agricole ce vor pune accent pe prestarea calității solurilor, îmbunătățirea acestora și un management eficient al plantării culturilor agricole cu respectarea asolamentului. Promovarea protecției solului.

6	Oprirea și inversarea pierderii biodiversității	Necesitatea schimbărilor în practicile agricole actuale, cu luarea în considerare a pierderii biodiversității și peisajelor.
7	Reînnoirea generațională	Atragerea potențialilor fermieri la studii în domeniu, de calitate, pentru creșterea și educarea unei generații noi de fermieri inovatori pentru a răspunde cerințelor societății, de la alimente de calitate la bunuri publice de mediu
8	Locuri de muncă și egalitate în zonele rurale	Politici publice menite să atenueze presiunile generate de omaj din zonele rurale și să crească; Analiza modului în care sprijinul veniturilor și cheltuielile pentru dezvoltarea rurală ajută la menținerea ratelor de ocupare și a standardelor de viață
9	Răspunsul la cerințele societății privind alimentația și sănătatea	Analiza provocărilor prezentate de rezistența la antimicrobiene în creșterea animalelor, legăturile strânse dintre bunăstarea animalelor, sănătatea animală și bolile transmise prin alimente și acțiunile Republicii Moldova care pot sprijini fermierii în lupta împotriva rezistenței la antimicrobiene
10	Stimularea cunoașterii și inovației	Sprijinul pentru schimbul de cunoștințe, formare, consiliere și inovare este esențial pentru asigurarea unei agriculturi inteligente și durabile, silviculturii și zonelor rurale modernizarea agriculturii prin creșterea cooperării și schimbului de cunoștințe și îmbunătățirea pregătirii agricole.

Sursa: elaborat de autor în baza (European Commission 2023)

Una din direcțiile prioritare PAC sunt direcționate spre o *politică agricolă comună mai verde*, în scopul atingerii obiectivelor Pactului verde european. Acesta, fiind adoptat în 2019, stabilește obiective ambițioase pentru sistemul alimentar și agricol european pentru 2030, unele fiind cantitative, cu o reducere a utilizării pesticidelor, îngrășămintelor și antibioticelor cu 50%, 20%, respectiv 50%. În Republica Moldova, agricultura contribuie, dar și suferă de pe urma schimbărilor climatice. Aceasta contribuie prin emiterea gazelor cu efect de seră (GES) a a precum dioxidul de carbon (de pe urma utilizării combustibililor fosili pentru punerea în funcțiune a echipamentului tehnic), oxidul de azot (de pe urma utilizării îngrășămintelor) și metanul (provenit de la rumegătoare). Totuși, emisiile pot fi reduse prin diverse măsuri de atenuare, inclusiv, prin ameliorarea eficienței utilizării factorilor de producție agricolă, dar și prin sporirea sechestrării nete (captare și stocare) în sol și copaci a dioxidului de carbon din atmosferă (Boincean, B. 2021).

Ecologizarea acestui sector reprezintă o prioritate în noua PAC, unele dintre obiective fiind legate de promovarea energiei durabile, adoptarea măsurilor adecvate pentru atenuarea și adaptarea la schimbările climatice, îmbunătățirea administrării eficiente a resurselor naturale și dezvoltarea durabilă a acestora, conservarea și îmbunătățirea ecosistemelor, etc. (European Commission 2023). Prin urmare, devine foarte important ca politicile de dezvoltare a sectorului agricol al Republicii Moldova să fie alinate la PAC și observate care dintre măsurile actuale de sprijin contribuie la ecologizarea sectorului și la dezvoltarea lui ulterioară.

Pentru a se adapta la fenomenul schimbărilor climatice, factorii de decizie din Republica Moldova au introdus în programul de subvenționare o serie de scheme sau măsuri de sprijin a producătorilor agricoli în acest sens. Măsurile directe care vizează adaptarea și atenuarea evenimentelor de schimbări climatice sunt următoarele: Submăsură 1.1. Stimularea investițiilor pentru producția de legume și fructe pe teren protejat (sere de iarnă, solarii, tuneluri), Submăsură 2.2. Stimularea investițiilor pentru achiziționarea de echipamente de irigare, Submăsură 2.3 Stimularea producătorilor agricoli pentru compensarea cheltuielilor de irigare, Submăsură 2.4 Stimularea investițiilor pentru procurarea echipamentului No-Till

i Mini-Till i Subm sura 2.5. Sus inerea promov rii i dezvolt rii agriculturii ecologice (Stratan, A., Ceban, A., Lucasenco, E. 2023).

În anul 2022, 1750 mil. MDL au fost alocate pentru a sprijini sectorul agricol al Republicii Moldova. Acest sum reprezint cea mai mare cifr din istoria aloc rilor de subvenții. În anii precedenți, suma a variat de la 900 mil. MDL în 2018 la 1535 mil. MDL în 2021. Cea mai mare pondere a subvențiilor alocate sunt cele post-investiționale, ceea ce înseamnă că investiția trebuie să fie efectuată de fermier, mai întâi, iar apoi s aplice pentru compensarea costurilor. Prin urmare, subvențiile post-investiționale sunt în cea mai mare parte accesibile produc torilor agricoli care prezint suficiente mijloace financiare sau acces la piețele de credit (Herzfeld, T., Lucasenco, E., Zvyagintsev, D. 2022).

Ministerul Agriculturii i Industriei Alimentare, principalul factor de decizie în domeniul agriculturii, sprijină în prezent, prin Agenția de Intervenții și Plăți în Agricultură, producătorii agricoli care intenționează să- i înverzeasc activitatea i s o fac mai adaptabilă la fenomenele nefavorabile climatice. Astfel, sprijinul pentru investiții pentru Subm surile 1.1., 2.2, 2.3, 2.4 i 2.5 în perioada 2010 – 2022 s-a ridicat la 950,8 mil. MDL, reprezentând, în medie, circa 8,9% din valoarea total a FNDAMR. Valoarea total a Fondului a crescut continuu din anul 2010, atingând o valoare maxim de 1750 mil. MDL în 2022, ceea ce înseamnă o creștere de circa 4,3 ori față de 2010.

În același sens, alocațiile pentru activități de mediu au crescut de la 14,6 mil. MDL în 2010 la 164,9 mil. MDL în anul 2022. În anul 2022, suma de 164,9 mil. MDL reprezint valoarea maximă a alocărilor pentru activități de mediu din perioada analizată, evidențiind astfel interesul crescând al fermierilor față de ecologizarea agriculturii, precum și conștientizarea factorilor de decizie cu privire la importanța măsurilor de sprijinire a adapt rii i atenu rii schimb rilor climatice.

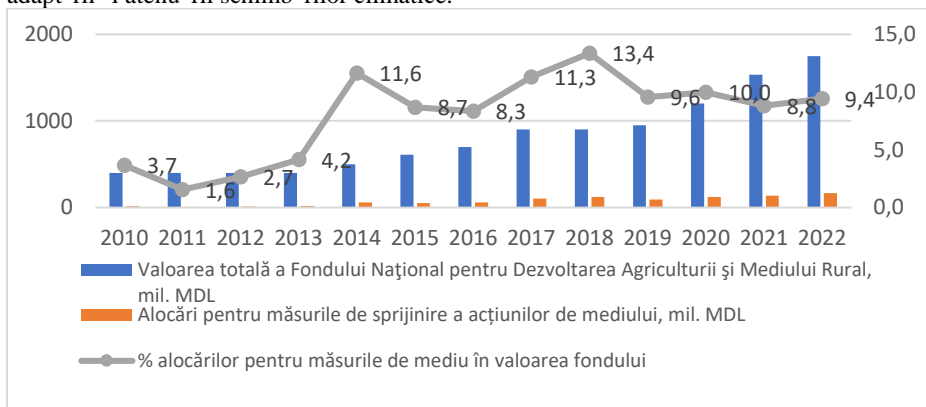

Figura 6. Sprijin bugetar pentru acțiuni de mediu, 2010 – 2022, mil. MDL

Sursa: (Agency for Intervention and Payments in Agriculture 2010 - 2022)

Așadar, existența unor scheme de sprijin pentru acțiuni de mediu și cereri din partea produc torilor agricoli demonstrează preocuparea fermierilor pentru atenuarea efectelor schimb rilor climatice i introducerea bunelor practici agricole legate de conservarea solului, gestionarea apelor, etc.

Pa ii întreprin i de c tre unii fermieri pentru a face față schimbărilor climatice se referă la urm toarele aspecte:

- Aplicarea măsurilor de protecție precum mutarea producției de legume în sere, inclusiv sere de iarnă, tuneluri și solarii, folosirea de mulci sau alte protecții a plantelor pe sol, instalarea centurilor de protecție a plantelor și utilizarea plaselor de grindină (subm. sursă 1.1);
- Extinderea aprovizionării cu apă pentru irigare prin construirea de rezervoare de stocare la scară mică, recoltarea apei pluviale și utilizarea mai mare a surselor locale de apă pentru irigare, cum ar fi pârâurile și apele subterane, precum și introducerea sistemelor de irigare prin picurare și aspersiune (subm. sursele 2.2 și 2.3).
- Schimbarea practicilor agronomice, cum ar fi folosirea tehnicilor fără cultivare, trecerea la producția ecologică, modelele de plantare, rotația culturilor și culturile intercalate, augmentarea chimică a solului, utilizarea soiurilor rezistente la secetă (subm. sursele 2.4 și 2.5) (Herzfeld, T., Lucasenco, E. et al 2021).

Astfel, agricultura din Republica Moldova necesită schimbări structurale transformative orientate spre o recoltă mai calitativă și restabilirea fertilității solului prin reîntoarcerea carbonului înapoi în sol (sechestrarea carbonului), recunoscând solul drept un ecosistem viu.

Pe lângă aspectul de mediu, alte principii ale PAC 2023 – 2027 țin de echitabilitatea politicii agricole, îmbunătățirea competitivității, ș.a.

În baza modelului de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova elaborat de autor, în contextul evoluțiilor actuale ale sectorului, precum și situația regională și internațională, ipotezele de cercetare formulate și anume: modernizarea sectorului agricol al Republicii Moldova se bazează pe revitalizarea (recuperarea) sectoarelor cu potențial sporit de dezvoltare, creșterea (sporirea) competitivității produselor agroalimentare pe plan internațional și protejarea (susținerea) producătorilor agricoli, precum și faptul că modernizarea sectorului agricol poate fi realizată prin perfecționarea politicii agrare din Republica Moldova în conformitate cu prevederile PAC a UE – au fost confirmate în cadrul analizei efectuate.

Ca rezultat al confirmării acestor ipoteze, sunt propuse o serie de recomandări privind direcțiile strategice de modernizare a sectorului agricol.

Recomandări pentru revitalizarea (recuperarea) anumitor sub-sectoare ale agriculturii autohtone. În vederea revitalizării unor sectoare cu potențial ridicat, în special cel al **legumelor și fructelor** este necesar de a întreprinde următoarele acțiuni: *îmbunătățirea lanțurilor valorice în ceea ce privește procesarea, sprijinul pentru investiții și infrastructura, dezvoltarea clusterelor agroalimentare, sprijinirea cercetării de piață și crearea parteneriatelor de afaceri eficiente pentru produsele procesate cu valoare adăugată, servicii de consultanță pentru producători, îmbunătățirea procesului de asociere între producătorii agricoli, stimularea dezvoltării de noi modele de tipuri de agricultură, cum ar fi sere moderne și agricultura verticală interioară.*

În scopul revitalizării și modernizării **sectorului zootehnic**, sunt propuse următoarele recomandări: *sprijin pentru respectarea standardelor veterinare pentru animale și produse de origine animală, sprijin pentru dezvoltarea infrastructurii zootehnice, transfer tehnologic privind modele noi de ferme conform standardelor UE și dezvoltarea unui sistem informațional adecvat privind oportunitățile de finanțare pentru sectorul zootehnic.*

Recomandări pentru sporirea competitivității sectorului agricol. Pentru **culturile cerealiere și tehnice** sunt propuse următoarele recomandări: *facilitarea îmbunătățirii tehnologiilor de cultivare a culturilor și a agriculturii de precizie, elaborarea unor reguli antitrust pentru produsele agricole care vor contribui la protejarea fermierilor de practicile*

comerciale concertate, stimulentele speciale pentru diversificarea cerealelor cultivate prin creșterea producției ecologice și a cerealelor la scară mai mică, consolidarea infrastructurii lanțurilor valorice, instituirea unui program de instruire pe scară largă privind bunele practici agricole, creșterea transparenței, cum ar fi informațiile despre preț.

Dezvoltarea lanțurilor valorice reprezintă o altă direcție importantă de sporire a competitivității sectorului prin modernizare. Participarea crescândă a fermierilor, în special a micilor proprietari, în lanțurile valorice integrate, complexe și moderne va îmbunătăți transmiterea prețurilor și îi va ajuta să beneficieze mai mult de deschiderea în continuare a economiei și de extinderea oportunităților de export. Dezvoltarea lanțurilor valorice mici ar contribui, de asemenea, la dezvoltarea sectorului agricol și ar îmbunătăți procesul de cooperare între producători.

Pentru a **îmbunătăți capacitățile exporturilor produselor agroalimentare** devine necesar de a realiza *revizuirea tehnică și îmbunătățirea măsurii de sprijin legate de promovarea producției agroalimentare, crearea premiselor normative și funcționale pentru digitalizarea sectorului agricol și crearea agențiilor noi de promovare a alimentelor pe piața externă*.

Îmbunătățirea serviciilor de cercetare și dezvoltare, educație și extensivitate în sectorul agricol reprezintă o altă direcție în vederea sporirii competitivității produselor agroalimentare autohtone. Aceasta poate fi realizat prin: *îmbunătățirea colaborării dintre mediul academic și întreprinderile agricole prin programe comune de cercetare și dezvoltare, îmbunătățirea educației în domeniul agricol și modernizarea serviciilor de extensivitate.*

Îmbunătățirea schemelor de calitate prin promovarea schemelor naționale de calitate și implementarea etichetării calității și a etichetelor ecologice voluntare prin utilizarea unor semne și indicații speciale de origine pentru produsele din piețe și magazine vor contribui pozitiv la performanța producătorilor agricoli.

Recomandările privind protejerea (sustinerea) producătorilor agricoli țin de următoarele aspecte cheie:

Îmbunătățirea sistemului de alocare a subvențiilor pentru producătorii agricoli prin: *revizuirea măsurilor de sprijin public și a valorii Fondului Național pentru Dezvoltarea Agriculturii și Mediului Rural, realizarea unei sinergii ridicate între cadrul național de reglementare aferent sectorului agricol, îmbunătățirea accesului micilor fermieri la sprijinul public prin programe specifice, Îmbunătățirea capacităților instituționale ale Agenției de Intervenție și Plăți în Agricultură prin sporirea capacităților personalului AIPA.*

Perfecționarea sistemului de monitorizare și informare prin: *îmbunătățirea și digitalizarea sistemelor de monitorizare în domeniu și îmbunătățirea accesului la informații pentru jucătorii de pe piață.*

Recomandările privind alinierea la prevederile PAC a UE se referă în primul rând la **armonizarea cadrului legal cu Acquisul comunitar** și o serie de aspecte legate de politicile agricole și ecologizarea sau **înverzirea sectorului** prin: *integrarea preocupărilor legate de politica de mediu în politica agricolă, informații privind indicatorii de mediu, încurajarea fermierilor să se implice în agricultura ecologică, extinderea, modernizarea și consolidarea infrastructurii de irigații și a întregului sistem de irigații, stimularea conformității fermierilor cu rotația culturilor; suport pentru adaptarea fermierilor prin încurajarea*

selecției de noi tipuri de culturi i/sau soiuri rezistente la secet /perioade aride, cunoștințe îmbunătățite și inovații.

CONCLUZII GENERALE I RECOMAND RI

Identificarea conceptului de strategie a reprezentat una din cele mai importante activități științifice de-a lungul anilor, însă, la moment, nu există o noțiune sau concept unanim acceptat al strategiei în literatura de specialitate. În același timp, procesul de modernizare se regăsește în toate ramurile economiilor naționale. Pentru sectorul agricol, modernizarea reprezintă un proces de o semnificație majoră, reieșind din importanța sectorului la nivel de ramură economică, precum și la nivel social. Teoriile fundamentale ale modernizării abordează procesele evolutive sociale și economice ce se petrec în țările din întreaga lume.

Modernizarea sectorului agricol poate fi observată prin prisma a o serie de abordări distincte, cum ar fi: transformarea agriculturii, aspectul politicilor agricole, sporirea productivității, sporirea eficienței, mecanizarea și dezvoltarea tehnologiilor, utilizarea științei economice și educației, securitatea alimentară națională, sporirea exporturilor, problemele de mediu și reziliență, aspectul social, etc.

De asemenea, în baza modelelor de dezvoltare și modernizare a agriculturii existente, autorul elaborează un model de modernizare ajustat specificului structural actual al sectorului agricol al Republicii Moldova, luând în considerație principalele provocări existente și potențialul de dezvoltare a sectorului, acesta bazându-se pe revitalizare (recuperare), creșterea (sporirea competitivității), protejare (susținere) și alinierea la prevederile PAC a UE.

Sectorul agricol al Republicii Moldova trece la moment printr-o perioadă importantă de transformare, dezvoltare și modernizare, direcționându-se spre o agricultură competitivă, de succes, ceea ce implică existența unor avantaje pentru producătorii agricoli atât pe piața internă, cât și pe cea externă. În scopul modernizării sectorului agricol, au fost identificate următoarele sub-sectoare ce pot fi revitalizate, inclusiv prin modernizare: sectorul zootehnic, legumicultura, creșterea pomilor și a animalelor, creșterea fructelor și strugurilor, cultivarea plantelor aromatice, agricultura ecologică, acvacultura, cultivarea materialului semincer și pepinier și procesarea producției agricole.

În ceea ce privește RCA, companiile moldovenești sunt competitive pe piața externă și anume cu semințe și fructe oleaginoase, fructe și nuci comestibile, burturi, cereale, precum și preparate din legume și fructe. În ceea ce privește indicatorul RCA față de piața UE, sectorul agricol al Moldovei este foarte competitiv în semințele și fructele oleaginoase, fructe și nuci comestibile, Materiale de împletit vegetal, Cereale și Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale. Printre grupele de mărfuri menționate mai sus sunt prezente atât produse cu valoare adăugată mare, cât și produse cu valoare adăugată mică. Prin urmare, accentul viitor al comerțului exterior ar trebui să fie pus pe creșterea exporturilor de produse cu valoare adăugată mare, fapt care va permite intensificarea dezvoltării lanțurilor valorice mici și mari în sectorul agricol al Republicii Moldova.

Totodată, cu valorificarea ridicată a cotelor tarifare pentru struguri și prune, cu mai puțină valorificare pentru mere și cireșe și lipsa valorizării pentru roșii, usturoi și suc de struguri, creșterea cotelor tarifare pentru unele dintre aceste produse este vitală pentru fermierii moldoveni și reprezintă un semn puternic de sprijin din partea comunității UE. Accesul de noi piețe din țările UE cu unele dintre cele mai importante produse agroalimentare supuse cotelor tarifare în cadrul ZLSAC precum strugurii, prunele, merele și cireșele va contribui

la dezvoltarea acestor sub-sectoare la nivel local și la satisfacerea cerințelor consumatorilor UE la cel internațional.

Sprrijinirea sectorului agricol se realizează prin intermediul acordării subvențiilor pentru fermieri, valoarea cărora este în creștere de la an la an. Reieșind din necesitățile sectoriale de modernizare cele mai importante m suri de sprrijin cu un impact semnificativ asupra modernizării sectorului, care urmesc revitalizarea anumitor sectoare, sporirea competitivității și înverzirea agriculturii Republicii Moldova au fost analizate, acestea fiind legate de măsuri de subvenționare pentru sectorul vegetal, pentru sectorul zootehnic și procesarea producției agricole.

În scopul analizei eficienței pe termen scurt a sprrijinului public pentru fermieri, materializat prin intermediul subvențiilor, a fost realizat un chestionar al beneficiarilor de subvenții, principalele rezultate ale cărora se referă la: eficiența investițiilor este de 14,2% pentru profit și este considerată a fi mare în comparație cu creșterea la nivel de sector privind valoarea producției și valorii adăugate brute (VAB); fermierii din categoria de vârstă de 40 - 49 ani înregistrează cea mai înaltă eficiență a investițiilor 25,9%; 700 de locuri de muncă noi cu program complet au fost generate cu un cost mediu al investiției de 0.9 milioane MDL; productivitatea muncii a crescut cu 20% din 2016 până în 2019; mecanizarea gospodăriei a crescut cu 30%; productivitatea (tone/hectar) principalelor produse a crescut cu 14,3%; instrumentele promoționale nu sunt utilizate pe larg (doar 16% din beneficiari) și certificatele de calitate implic efecte pozitive pentru producătorii agricoli, caci 32% din beneficiari utilizează diverse tipuri de certificate de calitate și demonstrează o eficiență a investițiilor pentru profituri de 29%, ceea ce este dublul eficienței în rândul populației totale din sondaj.

Estimările sprrijinului acordat de producător au relevat, pentru mai multe mrfuri, un decalaj relativ mare și variabil în timp între prețurile de referință de la fermă și cele de frontieră. Indicatorul Estimarea Sprrijinului Producătorului este scăzut sau negativ pe toată perioada de studiu, în special pentru culturile de cereale. Între 2007 și 2018, au fost identificate în mare parte valori negative ale SPP pentru grâu, porumb, floarea soarelui, cartofi și struguri. Au fost identificate valori fluctuante pentru zahăr, lapte, carne de vit, porc și ouă și doar sub-sectorul păsărilor de curte a prezentat niveluri ridicate de sprrijin. Rezultatele negative pentru culturile analizate se presupune a fi explicate prin existența unui segment de piață puternic, cel al intermediarilor, puterea scăzută de negociere a fermierilor precum și alți factori de segmentare a pieței care împiedică o convergență a prețurilor de producător și de frontieră.

Prevederile noii PAC a UE se bazează pe o serie de principii și obiective, pe care Republica Moldova va fi nevoită să le ia în calcul în vederea aderării la UE. Acestea se bazează pe ecologizarea producției și practicilor agricole, susținerea tinerilor fermieri și fermieri femei, precum și o serie de condiționalități legate de venit, condiționalități sociale, etc. Ecologizarea sectorului agricol al Moldovei este în continuă evoluție. Sprrijinul public pentru schemele de mediu a crescut în ultimii ani, demonstrând astfel interesul atât al factorilor de decizie, cât și al producătorilor agricoli pentru această temă. Ținând cont de faptul că sectorul agricol trece deja prin impacturi importante ale schimbărilor climatice, politicile de adaptare ar putea primi o prioritate, în comparație cu cele de atenuare.

Recomand ri:

Recomandările propuse au fost grupate în trei secțiuni ce țin nemijlocit de revitalizarea a o serie de subsectoare ale agriculturii, sporirea competitivității sectorului agricol, și sprijinirea produc torilor prin intermediul politicilor agricole aliniate la PAC a UE.

1. **Recomand ri pentru revitalizarea anumitor sub-sectoare ale agriculturii autohtone.**
Pentru sectorul horticol, este necesar de a îmbun t și lanțurile valorice în ceea ce privește procesarea, sprijinul pentru investiții și infrastructura pentru a îndeplini standardele UE i alte state str ine, precum i a tept rile retailerilor. De asemenea, e necesar de a dezvolta clustere agroalimentare bazate pe proximitatea geografic sau proximitatea organizat ; de a sprijini cercet rile de piață i crearea parteneriatelor de afaceri eficiente pentru produsele procesate cu valoare ad ugat ; îmbun t țirea serviciilor de consultanț pentru produc tori pentru a ajuta la identificarea diferitelor nișe de piață i ajustarea tiparelor de producție; îmbun t țirea procesului de asociere între produc torii agricoli i stimularea dezvolt rii de noi modele i tipuri de agricultur , cum ar fi sere moderne i agricultura vertical interioar .
2. În scopul revitaliz rii i moderniz rii sectorului zootehnic, sunt propuse recomand rile ce țin de sprijinul pentru respectarea standardelor veterinare pentru animale și produse de origine animal ; suport în dezvoltarea infrastructurii zootehnice; transfer tehnologic privind modele noi de ferme conform standardelor UE i dezvoltarea unui sistem informațional adecvat privind oportunit țile de finanțare pentru sectorul zootehnic.
3. **Recomand rile pentru sporirea competitivității sectorului agricol, în special pentru culturile cerealiere i tehnice** se refer la facilitarea îmbun t țirii tehnologiilor de cultivare a culturilor i a agriculturii de precizie; elaborarea unor reguli antitrust pentru produsele agricole care vor contribui la protejarea fermierilor de practicile comerciale concertate; stimulentele speciale pentru diversificarea cerealelor cultivate prin cre terea producției ecologice și a cerealelor la scar mai mic , cum ar fi sorgul, ov zul sau secara; consolidarea infrastructurii lanțurilor valorice, cum ar fi instalații eficiente de depozitare, transport, proceduri de export i alte mijloace de facilitare a exporturilor i reducerea costurilor; instituirea unui program de instruire pe scar larg privind bunele practici agricole în domeniu; creșterea transparenței, cum ar fi informațiile despre preț.
4. **Recomand rile de dezvoltare a lanțurilor valorice** reprezint o alt direcție important de sporire a competitivității sectorului prin modernizare. Îmbun t țirea dezvolt rii lanțurilor valorice poate fi realizat prin revizuirea gradului de concurenț de-a lungul lanțurilor valorice agroalimentare și m suri pentru reducerea puterii de piață i cre terea transparenței; stimularea investițiilor în procesarea mai profund a m rfurilor agricole i cre terea valorii ad ugate; sprijinirea dezvolt rii infrastructurii precum colectarea, clasificarea, stocarea, transportul și sistemele de informare a prețurilor; sprijinirea tranziției c tre standarde mai ridicate de calitate și siguranț alimentar pentru a se conforma cerințelor UE în materie de siguranț alimentar și a accesa piețele UE; revizuirea si, acolo unde este necesar, optimizarea activit ților de inspecții și control; promovarea dezvolt rii cooperativelor și asociațiilor de marketing prin politici fiscale și facilit țile legislative prin stabilirea unei scheme de sprijin pentru îmbun t țirea accesului acestora la piață și infrastructura pieței.
5. **Recomand rile privind perfecționarea politicilor agricole și susținerea produc torilor** în conformitate cu prevederile PAC a UE țin de o serie de aspecte legate de politicile agricole i ecologizarea sau înverzirea sectorului prin îmbun t țirea sistemului de

alocare a subvențiilor pentru producătorii agricoli, realizarea unei sinergii ridicate în cadrul național de reglementare aferent sectorului agricol; îmbunătățirea accesului micilor fermieri la sprijinul public prin programe specifice; perfecționarea sistemului de monitorizare și informare prin îmbunătățirea și digitalizarea sistemelor de monitorizare în domeniu și îmbunătățirea accesului la informații pentru producătorii de pe piață.

6. Înzestrarea sectorului agricol poate avea loc prin integrarea preocupărilor legate de politica de mediu în politica agricolă; informații privind indicatorii de mediu; încurajarea fermierilor să se implice în agricultura ecologică; extinderea, modernizarea și consolidarea infrastructurii de irigații și a întregului sistem de irigații; stimularea conformității fermierilor cu rotația culturilor; suport pentru adaptarea fermierilor prin încurajarea selecției de noi tipuri de culturi și/sau soiuri rezistente la secetă/perioade aride, etc.

BIBLIOGRAFIE

1. AGENCY FOR INTERVENTION AND PAYMENTS IN AGRICULTURE. *Reports on allocated subsidies for the agricultural sector*. www.aipa.gov.md, 2010 - 2022.
2. BAJURA, T. *Agricultura Republicii Moldova la etapa inițială de postprivatizare: identificarea problemelor și argumentarea direcțiilor soluționate*. Chisinau: ASEM, 2023.
3. BOINCEAN, B. *Agricultura și schimbările climatice: necesități analitice, opțiuni tehnice și opțiuni de politici pentru Moldova*. Chisinau: FAO, 2021.
4. BOINCEAN, B. *Rolul agriculturii în acordarea serviciilor ecosistemice și sociale*. Balti: Acad. de Științe a Moldovei, 2014.
5. CEBAN, A. „Analiza comerțului exterior cu fructe al Republicii Moldova.” *„Creșterea economică în condițiile globalizării”, conferința internațională științifico-practică, ediția a 15-a*. Chișinău: INCE, 2022. 375 – 383.
6. CIMPOIES, D., MURAVSCHI, A., RACUL, A. „Land and Land Market in Moldova: what has been achieved during the transition period.” *IAMO Forum 2009, “20 Years of Transition in Agriculture: What has been achieved? Where are we heading?”*. Halle (Saale): IAMO, 2009. 1 - 14.
7. DOGA, V., IGNAT, A., GANGAN, S. „Recent evolutions in the development of the agricultural sector of the Republic of Moldova.” *Lucrări științifice. Universitatea Agrară de Stat din Moldova. 2018, vol. 50: Economie*. Chisinau: ISBN 978-9975-64-299-6, 2018. 43-48.
8. DUMBRAVEANU, L. „Aspecte privind finanțarea în sectorul agrar.” *Studia Universitatis, Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, nr.2(52)*, 2012: 131 - 136.
9. EUROPEAN COMMISSION. „Key policy objectives of the new CAP.” 2023: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/new-cap-2023-27/key-policy-objectives-new-cap_en.
10. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. „HG Nr. 464 din 05-07-2023 cu privire la aprobarea Regulamentului privind măsurile de subvenționare complementară și condițiile specifice de eligibilitate pentru subvenționarea complementară din Fondul

- național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural.” *Publicat: 15-07-2023 în Monitorul Oficial Nr. 246-248 art. 601, 2023.*
11. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. „HG nr. 465 din 05.07.2023 cu privire la aprobarea Regulamentului privind m surile privind la aprobarea Regulamentului privind m surile de eligibilitate pentru subvenționarea în avans din Fondul național de dezvoltare a agriculturii i mediului rural .” *Publicat: 04-08-2023 în Monitorul Oficial Nr. 291-295 art. 693, 2023.*
 12. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. „HG nr. 491 din 12.07.2023 cu privire la subvenționarea investițiilor din Fondul național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural.” *Publicat: 15-08-2023 în Monitorul Oficial Nr. 314-317 art. 705, 2023.*
 13. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. *Hot rârea Nr. 56 din 17.02.2023 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare agricol i rural pentru anii 2023-2030.* *Publicat: 06-04-2023: Monitorul Oficial Nr. 117-118 art. 244, 2023.*
 14. HERZFELD, T., **LUCASENCO, E.** et al. *Moldova: Agriculture Sector Review. Issues paper.* FAO, 2021.
 15. HERZFELD, T., **LUCASENCO, E.**, ZVYAGINTSEV, D. „Agricultural policy development in Moldova over one decade: recent estimates and an outlook towards EU accession. ” *Economy and Sociology, No. 2, 2022: 6 – 20.*
 16. IGNAT, A., **LUCASENCO, E.** „Evolution of the dairy sector of the Republic of Moldova: latest trends and development.” *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, Vol. 19, Issue 2, 2019: 203 - 208.*
 17. **LUCASENCO, E.** „O privire de ansamblu asupra perspectivei de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova.” *Intellectus, nr. 1 / 2024, (cat. B), 2024: ISSN 1810-7079, p. 111 – 125.*
 18. **LUCASENCO, E.** „Public support to agricultural producers in the Republic of Moldova - trends and recommendations.” *International Scientific-Practical Conference Economic growth in conditions of globalization, Ediția 15-a, Vol. 1, 2021: 444-451.*
 19. **LUCASENCO, E.**, CEBAN, A. „Analysis of the agri-food external trade of the Republic of Moldova by regional country groups.” *Proceedings of International Symposium Experience. Knowledge. Contemporary Challenges „Opportunities for changing the Economic-Social Realities of the World” . Bucuresti, 2022. 546 - 557.*
 20. MOROZ, V., IGNAT, A. „Agricultural land-use changes and rural transformation in the Republic of Moldova.” *Scientific Papers Series Management , Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, Vol. 13 , Issue 1, 2013: 181 - 186.*
 21. MOROZ, V., IGNAT, A., **LUCASENCO, E.** „Small and large farms in the Republic of Moldova: trends and perspectives. ” *In: Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, Vol. 36, No. 4, 2014: 902-912.*

22. MOROZ, V., STRATAN, A., IGNAT, A., **LUCASENCO, E.** „Country report: Republic of Moldova.” *AGRICISTRADÉ*, 2015: 56 p. .
23. MOROZ, V., STRATAN, A., **LUCASENCO, E.** „Modernization of the agricultural sector in the context of sustainable development in the Republic of Moldova.” *Scientific Papers Series Management , Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, Vol. 13, Issue 2*, 2013: 405 - 410.
24. OECD. „PSE Database.” 2023.
25. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA. „Legea Nr. 183 din 11.09.2020 privind asigurarea subvenționat în agricultur .” *Publicat: 16-10-2020 în Monitorul Oficial Nr. 267-271 art. 572*, 2020.
26. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA. „Legea nr. 71 din 31.03.2023 cu privire la subvenționarea în agricultur și mediul rural.” *Publicat: 20-04-2023 în Monitorul Oficial Nr. 134-137 art. 209*, 2023.
27. RUTTAN, V., HAYAMI, Y. *Strategies for agricultural development*. AgEcon Search, 1974.
28. STRATAN, A., CEBAN, A., **LUCASENCO, E.** . „Greening policies for the agricultural sector of the Republic of Moldova.” *Scientific papers series management, economic engineering in agriculture and rural development, Volume 23, Issue 2*, 2023: 673 - 679.
29. STRATAN, A., IGNAT, A., **LUCASENCO, E.** „Development of extension services - a challenge for the RDI flow in the agriculture of the Republic of Moldova.” *Rural Areas and Development, 15*, 2018: 117-128.
30. STRATAN, A., **LUCASENCO, E.**, CEBAN, A. „Estimating the support for the agricultural sector in the Republic of Moldova.” *Agricultural Economics and Rural Development, New series, Year XV, no. 1*, 2018: 83-91.
31. STRATAN, A., MOROZ, V., IGNAT, A., **LUCASENCO, E.** „Development of the agri-food sector in the Republic of Moldova.” *Conference proceedings Economic Growth in conditions of Globalization, Volume I*, 2015: 18-23.
32. WORLD BANK GROUP. *Structural transformation of small farms in Moldova : implications for poverty reduction and shared prosperity*. Europe and Central Asia: World Bank, 2016.
33. WORLD INTEGRATED TRADE SOLUTIONS. *Database*. 2022.
34. ZBANCA, A., PANUTA, S., MOREI, V., BALTAG, G. „High value agriculture in the Republic of Moldova, comparative analysis and feasibility of investments.” *Scientific Papers. Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, USAVM of Bucharest. 2017, vol. 17(1)*, 2017: 473-478.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

Capitol în monografie internațional

1. STRATAN Alexandru, IGNAT Anatol, LUCASENCO Eugenia, ȚIRIGAN Sergiu (2020). Small farms in the Republic of Moldova. Small Farms in the Paradigm of Sustainable Development. Case Studies of Selected Central and Eastern European Countries. Edited by Stepien S., Macan S., Toruri, ISBN 978-83-8180-250-5. 204 p. Disponibil la: https://www.marszalek.com.pl/small_farms.pdf

2. Articole în reviste științifice

2.1. în reviste din bazele de date Web of Science i SCOPUS

2. STRATAN Alexandru, CEBAN Alexandru, LUCA ENCO Eugenia (2023). Greening policies for the agricultural sector of the Republic of Moldova. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, Vol. 23, Issue 2, PRINT ISSN 2284-7995, E-ISSN 2285-3952, pp. 6713– 680
Disponibil la: <https://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/3343-greening-policies-for-the-agricultural-sector-of-the-republic-of-moldova-current-situation-and-future-perspectives>
3. STRATAN Alexandru, LOPOTENCO Viorica, LUCA ENCO Eugenia (2023). The interconnection model between the Republic of Moldova's food security and its agricultural products export. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, Vol. 23, Issue 2, PRINT ISSN 2284-7995, E-ISSN 2285-3952, pp. 681 – 689
Disponibil la: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.23_2/Art75.pdf
4. STRATAN Alexandru, CEBAN Alexandru, LUCA ENCO Eugenia (2022). Evolution of the livestock sector of the Republic of Moldova. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, Vol. 22, Issue 2, PRINT ISSN 2284-7995, E-ISSN 2285-3952, pp. 671 – 678
Disponibil la: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.22_2/Art79.pdf
5. CEBAN Alexandru, LUCASENCO Eugenia (2021). Current trends in the development of apple production in the Republic of Moldova. Scientific Papers. Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development", Vol. 21 Issue 2, Romania, p. 145 – 150
Disponibil la: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.21_2/Art17.pdf
6. STRATAN Alexandru, LUCA ENCO Eugenia, CEBAN Alexandru (2021). Small farms in the framework of sustainable development of the agricultural sector in the Republic of Moldova. Scientific Papers. Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development", Vol. 21 Issue 2, Romania, p. 637 – 644
Disponibil la: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.21_2/Art74.pdf

2.2. în reviste din str in tate recunoscute

7. IGNAT Anatol, LUCASENCO Eugenia (2019). Evolution of the Dairy Sector of the Republic of Moldova: Latest Trends and Developments, In: Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development", Volume 19, Issue 2, p. 203 – 208
Disponibil la: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/989/1/Evolution_of_the_Dairy_Sector_of_the_Republic_of_Moldova.pdf
8. IGNAT Anatol, ȚIRIGAN Sergiu, LUCA ENCO Eugenia (2018). Analysis of the Competitiveness of the Vegetable Sector of the Republic of Moldova. In: Scientific

- Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development Vol. 18, Issue 2, p. 241 – 246
Disponibil la: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.18_2/Art31.pdf
9. STRATAN Alexandru, IGNAT Anatol, LUCASENCO Eugenia (2018). Development of extension services – a challenge for the RDI flow in the agriculture of the Republic of Moldova. In: Rural Areas and Development, No. 15, p. 119 – 130
Disponibil la: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3710660
 10. STRATAN Alexandru, LUCASENCO Eugenia, CEBAN Alexandru (2018). Estimating the Support for the Agricultural Sector in the Republic of Moldova. In: Agricultural Economics and Rural Development, New Series, Year XV, no. 1, p. 83–91
Disponibil la: http://www.eadr.ro/RePEc/iag/iag_pdf/AERD1801_83-91.pdf
 11. STRATAN Alexandru, IGNAT Anatol, LUCA ENCO Eugenia (2017). Revealed comparative advantage of Moldova's livestock products, Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, Vol. 17, Issue 2, 2017, ISSN 2284-7995, E-ISSN 2285-3952, p. 177 – 182
Disponibil la: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.17_2/volume_17_2_2017.pdf
 12. STRATAN Alexandru, MOROZ Victor, LUCA ENCO Eugenia (2013). Modernization of the Agricultural Sector in the Context of Sustainable Development in the Republic of Moldova, Scientific Papers, Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development", Vol. 13, ISSUE 2/2013, University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania, PRINT ISSN 2284-7995, p. 405-410
Disponibil la: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/VOLUM_2_2013.pdf
 13. STRATAN Alexandru, MOROZ Victor, LUCA ENCO Eugenia, (2012). Evolution of the agricultural systems in the Republic of Moldova, In: Scientific Papers, Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development", Vol. 12, ISSUE 1/2012, University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania, p. 241 – 246
Disponibil la: <https://managementjournal.usamv.ro/pdf/precedente/v12i1.pdf>
- 2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil**
(cu indicarea categoriei)
14. HERZFELD Thomas, LUCASENCO Eugenia, ZVYAGINTSEV Dmitry (2022). Agricultural policy development in Moldova over one decade: recent estimates and an outlook towards EU accession, Economy and sociology, No. 2, pp. 7 – 21, (cat.B+),
Disponibil la: https://es.ince.md/index.php/Economy_and_Sociology/issue/download/11/12
 15. MOROZ Victor, LUCA ENCO Eugenia (2013). Structural transformations from rural area in the Republic of Moldova (Transformările din spațiul rural în Republica Moldova). In: Economie și Sociologie, nr.1, Ch., IEFS, 2013, p. 92-99. IEFS. ISSN 1857-4130, (cat B), 0,23 c.a.
Disponibil la: <https://economy-sociology.ince.md/structural-transformations-from-rural-area-in-the-republic-of-moldova/>
 16. LUCA ENCO Eugenia (2013). Aspecte teoretice ale procesului de modernizare istoric dezvoltării sistemelor agricole. In: Analele INCE, ediția a III-a, Chișinău, 2013, p. 116 – 121
Disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Aspecte%20teoretice%20ale%20procesului%20de%20modernizare%20ale%20sistemelor%20agricole.pdf

3. Articole în culegeri științifice

3.1. în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

17. STRATAN Alexandru, LUCASENCO Eugenia (2022). Current state of the foreign trade of the Republic of Moldova with agri-food products. Proceedings of the 2022 IX International Scientific Conference Determinants of Regional Development, No 3, Pila 27-28 October 2022, No. 3, pp. 117 – 134
18. LUCASENCO, Eugenia (2021). Analysis of competitiveness of the external trade with agri-food products of the Republic of Moldova. Proceedings of the International Symposium Experience. Knowledge. Contemporary Challenges, 8th edition, ARTIFEX, Romania, ISBN 978-606-8716-59-6, p. 245 – 259
Disponibil la: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/1432/1/Analysis_of_competitiveness_of_the_external_trade.pdf
Disponibil la: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/234395/1/ICEADR-2020-p224.pdf>
19. LUCASENCO Eugenia, CEBAN, Alexandru (2022). Analysis of the agri-food external trade of the Republic of Moldova by regional country groups. Proceedings of the International Symposium Experience. Knowledge. Contemporary Challenges. ARTIFEX, București, ISBN 978-606-8716-66-4, p. 546 – 557
Disponibil la: <http://pes.pwsz.pila.pl/index.php/proceedings/article/view/234/195>
20. STRATAN Alexandru, LUCASENCO Eugenia, CEBAN Alexandru (2021). Tendințele actuale și limite de dezvoltare a competitivității sectorului agricol al Republicii Moldova. Durabilitatea și reziliența sectorului agricol și a spațiului rural în fața actualilor provocări, București: Editura Academiei Române, ISBN 978-973-27-3412-4, pp. 307 – 321
21. STRATAN Alexandru, LUCASENCO Eugenia, CEBAN Alexandru (2020). Analiza dinamicii sprijinului sectorului agricol al Republicii Moldova, In: Dezvoltarea durabilă a agriculturii și a spațiului rural din perspectiva politicii agricole comune. București: Editura Academiei Române, ISBN 978-973-27-3263-2, p. 271 – 280
22. LUCASENCO Eugenia, CEBAN Alexandru (2020). Assessment of competitiveness of Moldovan agri-food products at the regional level. 11th International Symposium "Agrarian Economy and Rural Development - Realities and Perspectives for Romania", Bucharest. ISSN 2668-0955, p. 224 – 229
23. STRATAN, A., IGNAT, A., LUCASENCO, E. (2019). Impactul Acordului de asociere al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană asupra exportului de produse agroalimentare, In: Piețele agricole și spațiul rural în contextul modernizării și simplificării politicii agricole comune, București: Editura Academiei Române, ISBN 978-973-27-3127-7, p. 191 – 198
24. STRATAN Alexandru, LUCASENCO Eugenia, TIRIGAN Sergiu (2019). Moldo-Romanian trade with agri-food products: Retrospective and perspectives. 10th International Symposium "Agrarian Economy and Rural Development - Realities and Perspectives for Romania", Bucharest. p.18 – 25.
Disponibil la: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/221836/1/ICEADR-2019-p018.pdf>
25. LUCASENCO Eugenia (2017). Utilizarea metodologiei OECD în evaluarea sprijinului pentru sectorul agrar în Republica Moldova, Materialele sesiunii științifice

- internationale "Cercetări de economie agrară și dezvoltare rurală", București, 2017, ISBN 978-973-27-2816-1, p. 148-155
26. SHIK Olga, STRATAN Alexandru, IGNAT Anatol, LUCASENCO Eugenia, (2016), "Evaluation of agricultural support in the Republic of Moldova", "Economie agrară și dezvoltare rurală - Realități și Perspective pentru România" editia a VII-a, 24 noiembrie 2016, Editura ASE, cod ISSN 2285 – 6404; ISSN-L 2247 – 7187, p. 30 – 36
Disponibil la:
<http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/291/1/SHIK%2C%20Olga%2C%20STRATAN%2C%20Alexandru%2C%20IGNAT%2C%20Anatolie%2C%20LUCASENCO%2C%20Eugenia.%20Evaluation%20of%20agricultural%20support%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova..pdf>
- 3.2. În lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)**
27. LUCASENCO Eugenia (2022). Public support to agricultural producers in the Republic of Moldova – trends and recommendations. International Scientific-Practical Conference "Economic growth in conditions of globalization", Ediția a 15-a, Octombrie 15-16, 2021, Chișinău / scientific advisory committee: Stratan Alexandru (president) [et al.]. – Chișinău : INCE, ISBN 978-9975-3529-4-9, pp. 368 – 374
Disponibil la:
http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/1576/1/PUBLIC_SUPPORT_TO_AGRICULTURAL_PRODUCERS_IN_THE_REPUBLIC_OF_MOLDOVA.pdf
28. STRATAN Alexandru, MOROZ Victor, IGNAT Anatol, LUCASENCO Eugenia (2015), Development of the agri-food sector in the Republic of Moldova, In: Conference proceedings Economic Growth in conditions of Globalization, Volume I, Chișinău, 2015, p. 18 – 23

ADNOTARE

La teza pentru obținerea gradului științific de doctor în științe economice „Strategii de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova”, Luca enco Eugenia, specialitatea: 521.03 – Economie i Management în domeniul de activitate,

Chi in u, 2024

Structura tezei de doctor: introducere, 3 capitole de bază, concluzii generale și recomandări, bibliografie, compus din 180 de surse, 48 de figuri, 37 tabele și 5 anexe. Cercetările efectuate au fost reflectate în 28 de publicații științifice.

Cuvinte-cheie: modernizare, competitivitate, direcții strategice de modernizare, politica agricolă.

Scopul lucrării: dezvoltarea elementelor conceptuale ale strategiilor de modernizare și identificarea direcțiilor strategice de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova prin perfecționarea politicii agricole actuale, inclusiv în contextul prevederilor PAC a UE.

Obiectivele cercetării: Sinteza abordărilor conceptuale a strategiei în contextul modernizării sectorului agricol și sistematizarea teoriilor existente privind modernizarea agriculturii contemporane; analiza procesului evoluțional al agriculturii și prezentarea documentelor de politici aferente sectorului agricol din Republica Moldova; analiza evoluțiilor recente ale agriculturii autohtone și evaluarea competitivității produselor agricole moldovenești pe plan internațional; analiza politicii de subvenționare a agriculturii Republicii Moldova; elaborarea modelului strategic de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova și evaluarea politicii agricole autohtone la etapa actuală de aderare la UE; identificarea direcțiilor strategice prioritare de modernizare a sectorului agricol în contextul prevederilor PAC a UE și argumentarea recomandărilor privind aceste direcții strategice.

Noutatea și originalitatea științifică: Dezvoltarea noțiunilor de strategie și modernizare în contextul teoriilor de modernizare a sectorului agricol; argumentarea necesității de modernizare a sectorului agricol în contextul prevederilor PAC a UE; estimarea indicatorului de evaluare a competitivității pe plan extern (RCA) în raport cu toate țările lumii și în raport cu țările UE; argumentarea necesității majorării cotelor și a potențialului de export pentru o serie de produse alimentare supuse contingentelor tarifare în cadrul ZLSAC; evaluarea eficienței subvențiilor pe termen scurt și instituirea unui mecanism de monitorizare a acestora; elaborarea modelului strategic complex de modernizare a sectorului agricol al Republicii Moldova; dezvoltarea sistemului de indicatori de evaluare a sprijinului public în baza metodologiei OECD (Coeficientul Protecției Nominale – CPN, Sprijinirea Prețului de Piață – SPP, Transferuri Bugetare – TB, Estimarea Sprijinului pentru Producători – ESP, Estimarea Totală a Asistenței – ETA, Estimarea Sprijinului pentru Servicii Generale – ESSG); înaintarea unui set de recomandări privind direcțiile strategice de modernizare a sectorului agricol.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: concretizarea conceptului de strategie de modernizare și identificarea direcțiilor strategice de modernizare a sectorului agricol prin elaborarea modelului strategic de modernizare; identificarea sub-sectoarelor agriculturii naționale, inclusiv cele cu valoare adăugată ce necesită a fi revitalizate și analiza indicatorilor de competitivitate a produselor agroalimentare de origine autohtonă pe plan extern; evaluarea politicii de subvenționare și a efectelor acesteia asupra dezvoltării sectorului, dar și a produselor agricole și analiza politicilor agricole în baza metodologiei OECD; analiza detaliată în scopul identificării direcțiilor prioritare de modernizare, ținând cont, în mod obligatoriu de prevederile PAC ale UE și elaborarea recomandărilor strategice.

;

:

;

(RCA)

;

;

DCFTA;

;

;

(

- NPC,

- MPS,

- BT,

- PSE,

- TEA,

GSSE) ;

-

:

;

;

;

:

;

;

;

(),

ANNOTATION

**for the thesis for obtaining the scientific degree of doctor in economic sciences
"Strategies for the modernization of the agricultural sector of the Republic of
Moldova",**

**Lucasenco Eugenia, specialty: 521.03 – Economics and Management in the field
of activity, Chisinau, 2024**

The structure of the doctoral thesis: introduction, 3 basic chapters, general conclusions and recommendations, bibliography, composed of more than 180 sources, 48 figures, 37 tables and 5 annexes. The carried out research was reflected in 28 scientific publications.

Key words: modernization of the agricultural sector, competitiveness, strategic modernization directions, agricultural policy.

The aim of the research: development of the conceptual elements of the modernization strategies and the identification of strategic directions for the modernization of the agricultural sector of the Republic of Moldova by improving the agricultural policy in the context of the provisions of the EU CAP.

The objectives of the research: Synthesis of conceptual approaches of strategy in the context of modernization of the agricultural sector and systematization of existing theories regarding the modernization of contemporary agriculture; analysis of the evolutionary process of agriculture and presentation of policy documents related to the agricultural sector in Moldova; analysis of recent developments in domestic agriculture and evaluation of the competitiveness of Moldovan agricultural products on international level; analysis of the agricultural subsidy policy of the Republic of Moldova; development of the strategic model for the modernization of the agricultural sector of the Republic of Moldova and evaluation of the domestic agricultural policy at the current stage of accession to the EU; identifying the priority strategic directions for the modernization of the agricultural sector in the context of the provisions of the EU CAP and arguing the recommendations regarding these strategic directions.

Scientific novelty and originality: Developing the notions of strategy and modernization in the context of modernization theories of the agricultural sector; arguing the need to modernize the agricultural sector in the context of EU CAP provisions; estimation of the external competitiveness assessment indicator (RCA) in relation to all countries of the world and in relation to EU countries; arguing the need to increase the quotas and the export potential for a series of food products subject to tariff quotas within the DCFTA; evaluating the effectiveness of short-term subsidies and establishing a mechanism for their monitoring; development of the complex strategic model for the modernization of the agricultural sector of the Republic of Moldova; development of the systems of public support evaluation indicators based on the OECD methodology (Nominal Protection Coefficient - NPC, Market Price Support - MPS, Budget Transfers - BT, Producer Support Estimate - PSE, Total Estimated Assistance - TEA, General Services Support Estimated - GSSE); elaboration of a set of recommendations on the strategic directions for the modernization of agricultural sector.

The results obtained that contribute to the solution of an important scientific problem: specification of the modernization strategy concept and the identification of strategic directions for the modernization of the agricultural sector through the elaboration of the strategic modernization model; the identification of the sub-sectors of national agriculture, including those

with added value that need to be revitalized and the analysis of the indicators of competitiveness of agri-food products of domestic origin on the external level; evaluation of the subsidy policy and its effects on the development of the sector, but also on agricultural producers and the analysis of agricultural policies based on the OECD methodology; detailed analysis in order to identify the priority directions for modernization, taking into account, obligatorily, the provisions of the EU PAC and the elaboration of strategic recommendations.

The theoretical significance of the research consists in: sistematization of conceptual approaches to the notion of strategy in the context of the modernization of the agricultural sector; systematization of theories and practices regarding the modernization of contemporary agriculture in order to theoretically substantiate the elaborated modernization model and develop the concept of modernization of the agricultural sector; analysis of the evolution of the development and modernization of agriculture and the mapping of policy documents related to the agricultural sector in the Republic of Moldova; identification and systematization of quantitative indicators for evaluating public support for the agricultural sector.

The applied value of the work results in the development of the strategic model for the modernization of the Republic of Moldova's agriculture based on the revitalization of a series of identified subsectors, increase in the competitiveness of agri-food products, support of agricultural producers, as well as the alignment of domestic agricultural policies with the provisions of the EU PAC. The use of the OECD methodology for evaluating agricultural policies can represent a useful quantitative and qualitative tool for decision-makers in the field, especially through the lens of its universality and the possibility of making comparisons with other countries. At the same time, the questionnaire for evaluating the effectiveness of short-term subsidies is also designed as a tool for monitoring agricultural policies and can be used in the analysis of data on subsidies granted and their impact on the development of agricultural holdings and the sector. The recommendations regarding the strategic directions of modernization can serve as a basis for recommendations both for the central public bodies responsible for the development of public policies in the sector, but also for agricultural producers, producer associations, the academic environment, etc.

Implementation of scientific results. The results obtained during the research were approved and implemented by Federation of Farmers of Moldova (FARM), a fact confirmed by the implementation certificate.

LUCA ENCO EUGENIA

**STRATEGII DE MODERNIZARE A SECTORULUI AGRICOL
AL REPUBLICII MOLDOVA**

**Specialitatea 521.03 – ECONOMIE I MANAGEMENT
ÎN DOMENIUL DE ACTIVITATE**

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar: 10.09.2024
Hârtie ofset. Tipar ofset
Coli de tipar: __2,5__

Format hârtie: A 5
Tiraj: 30 ex.
Comanda nr. 11

Serviciul Editorial-Poligrafic al INCE
Biroul Editura ASEM, 2024
Adresa: MD 2064: Chișinău, str. Ion Creangă, 45
Tel.: +373 22-501-130; www.ince.md